

Onze Taal Language

Nummer 5 - 2024

'Bananen ben ik dol op'

Een bijzonder soort spreektaaligheid

Schrijver Mohamed Ouaamari

Ambassadeur Week van het Nederlands

'Ik begrijp dat dat pijnlijk is voor je'

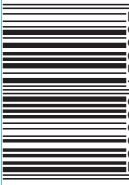
Wat zeg je als iemand depressief is?

In één adem van het Nederlands naar het Engels

Waarom we switchen tussen talen

NL/B € 8,75

BP 8

5 oktober in deSingel in Antwerpen

Laatste
kaarten!

taal»» feest

Wouter Deprez

Katinka Polderman

Het Taalfeest is een feestelijke dag vol optredens, lezingen, workshops, interviews en debatten over dat ene wonderlijke fenomeen dat ons allen verbindt: de taal – en in het bijzonder het Nederlands.

We duiken in het verleden en kijken naar de toekomst van onze taal; we verkennen de variatie en onderzoeken wat ons samenbindt. We buigen ons over de kleinste details – zoals leestekens – en verdiepen ons in grote maatschappelijke vraagstukken, zoals meertaligheid en inclusieve taal.

En intussen is er veel te lachen en veel om van te genieten. Het is tenslotte een feestje!

Op het Taalfeest-programma staan diverse taalkundigen, taalkunstenaars en taalliefhebbers uit Vlaanderen en Nederland. De presentatie is in handen van **Sofie Lemaire** en **Wim Daniëls**.

Sofie Lemaire

Wim Daniëls

Cesar Majorana

Mohamed Ouamari

Zij hebben de eer om een reeks klinkende namen aan te kondigen: cabaretiers **Wouter Deprez** en **Katinka Polderman**, dichters **Maud Vanhauwaert**, **Lisette Ma Neza** en de **Poëzusjes**, taalwetenschappers **Anne-Sophie Ghyselen** en **Freek Van de Velde**, schrijvers **Frits van Oostrom** en **Philip Dröge**, én de ambassadeurs van de Week van het Nederlands: **Cesar Majorana** en **Mohamed Ouamari**. Ook ben je van harte welkom om deel te nemen aan debatten en workshops.

Leve het Nederlands!?

Maud Vanhauwaert

Lisette Ma Neza

Het Taalfeest wordt georganiseerd door *de lage landen*, Onze Taal en VRT. Het Departement Cultuur van de Vlaamse Overheid en de Nederlandse Ambassade in België ondersteunen het evenement.

Kaarten

Standaardtarief: € 35,-

Tarief voor leden van Onze Taal: € 25,-

Tarief voor studenten: € 15,-

Meer informatie en kaarten via Taalfeest.be

Nieuw!

Online trainingen van de Taaladviesdienst

Voor iedereen die behoefte heeft aan een opfriscursus spelling of grammatica hebben we goed nieuws: Onze Taal heeft nu een online leerplatform! De eerste twee trainingen zijn daar nu beschikbaar.

De eerste training gaat over werkwoordspelling (*d's, t's* en meer). De tweede leert je voor eens en altijd waar de spaties komen in combinaties als *hiervan uitgaan, eraan toekomen* en *daarachteraan lopen*.

Alle trainingen zijn interactief, met praktische opdrachtjes, uitleg in video's en animaties, en heel veel oefeningen. Zo leer je pas écht om de regels zelf toe te passen in de praktijk. Met een handig stroomschema dat je aan het eind van de training kunt downloaden en printen, heb je na afloop nog een geheugensteuntje.

Voor wie?

Onze taaltrainingen zijn bedoeld voor een breed publiek. We bedienen zowel de taalprofessionals en de taalvirtuozen als de mensen die moeite hebben met taal.

Door taaladviseurs

Alle trainingen zijn ontwikkeld door de taaladviseurs van Onze Taal. Zij beantwoorden dagelijks tientallen taalvragen en schrijven taaladviesboeken over onder andere spelling en grammatica.

Korting voor leden

Als lid van Onze Taal profiteer je altijd van 20% korting op onze trainingen. Gebruik daarvoor de kortingscode **TJ9TK3UA** (in combinatie met je lidnummer).

Ga naar Training.onzetaal.nl

- ✓ Online trainingen voor iedereen
- ✓ Door de taaladviseurs van Onze Taal
- ✓ Gericht op toepassing in de praktijk
- ✓ Met video's en veel oefeningen
- ✓ In je eigen tijd en tempo
- ✓ Op computer, tablet of telefoon

In dit nummer

In gesprek met Mohamed Ouamari 8

Schrijver en ambassadeur van de Week van het Nederlands

22

De nieuwe mix van Nederlands en Engels

Zuurstokroze, hemelsblauw

Hoe we kleuren benoemen

28

Op zoek naar een universele vogelnaam

Waarom de hop misschien wel 'hu-pu-pu' moet heten

34

'Ik begrijp dat dat pijnlijk is voor je'

38

Wat zeg je als iemand
depressief is?

Nieuws en achtergronden

- 6 Lezerspost
- 18 Nieuws
- 20 Iedereen gelijk binnen een taal?
- 32 Open podium
- 50 Boeken

Woorden en namen

- 16 Streektaalen: harde en zachte g
- 26 Spreekwoord: *een vinger in de pap hebben*
- 30 *Jood*: de geschiedenis van een beladen woord
- 36 Etymologie: *tuxedo*
- 37 Taal aan de wandel: *maar*
- 45 Voornamen: namen van stand

Advies en grammatica

- 42 Taalloket
- 44 De middelste zin van ... het Wilhelmus
- 46 'Bananen ben ik dol op': een bijzonder soort spreektaaligheid

Columns en meer taalplezier

- 7 Hallo lezer: Jan van der Leek
- 13 Wouter Deprez: woordenschatman
- 14 Poldertaal: wordt u week van het Nederlands?
- 15 #onzetaal: een nieuwe dag is geboren!
- 25 Greetings from Paulien: *bedoeling*
- 27 Guus Middag leest ... levend Nederlands
- 41 Nelleke Noordervliet: *tipsy*
- 44 Cartoon: Evalien
- 49 Taalpuzzel
- 52 Ruggespraak
- 51 Volgend nummer en colofon

Omslagillustratie: Studio Mals

Welkom

Een tien voor taal

Het nieuwe schooljaar is aangebroken. Wordt dit het jaar waarin er eindelijk iemand een tien gaat halen op het eindexamen Nederlands? Hoogleraar en Onze Taal-medewerker Marc van Oostendorp deed een paar maanden geleden een oproep: voor leerlingen met een tien op de eindlijst lagen er een paar mooie prijzen klaar. Helaas, niemand kwam ze ophalen.

Een tien voor Nederlands, dat zou nog eens mooi taalnieuws zijn. Helaas is het tegenovergestelde het geval: bijna wekelijks zien we berichten langskomen over het dalende leesniveau en de belabberde taalbeheersing van de jeugd.

Maar ook volwassenen zijn onzeker over hun Nederlands. Vooral als ze moeten schrijven – iets wat bij de meeste beroepen nu eenmaal onvermijdelijk is. De Taaladviesdienst helpt hen graag. Niet alleen met een snel antwoord op vragen via het Taalloket, maar vanaf nu ook met online opfris-trainingen op een gloednieuw platform: [Training.onzetaal.nl](https://training.onzetaal.nl). De eerste twee cursussen staan al klaar, en er volgen er meer.

Later dit jaar komen er ook lesbrieven voor scholen, met handvatten om leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs allerlei wonderlijke wetenswaardigheden over taal te laten ontdekken. Want via die verwondering, door te spelen met woorden en door zelf op onderzoek uit te gaan, leren ze hun taal pas echt goed kennen. Zo wil Onze Taal zorgen voor zelfverzekerde taalgebruikers en liefhebbers van het Nederlands. En hopelijk ook voor die tien op het eindexamen!

Intussen vieren we vanaf 28 september voor de tiende keer de Week van het Nederlands. Voor Onze Taal begint de week met de uitreiking van de Taalboekenprijs in *De Taalstaat* op NPO Radio 1, en wordt die op 5 oktober afgesloten met het Taalfeest in deSingel in Antwerpen. Zien we u daar ook? De laatste kaarten zijn nu te koop via [Taalfeest.be](https://taalfeest.be).

Vibeke Roeper, directeur
vibeke.roeper@onzetaal.nl

Illustratie: Esther Aarts

Woorden voor ‘dronken’

Dorry Elshout - Eindhoven

Wat een indrukwekkende lijst aan beschrijvingen voor ‘dronken’ in het juli/augustusnummer! Ik heb gekeken en denk dat ik nummer 817 toe kan voegen: *zo zat als een pinneke*. Heb het hier in Brabant vaker gehoord.

Naschrift redactie

We dachten dat we zo ongeveer alle woorden voor ‘dronken’ hadden verzameld, maar enkele oplettende lezers wisten onze lijst nóg verder aan te vullen. Zo voegde Lieve Galle *te grote schoenen aanhebben* toe, en stuurde Luc Vanbrabant een lijstje met West-Vlaamse woorden – onder andere *zwabbelzat, rost, potjerul, een zinder in de zak hebben, een savel aanhebben* en *stroom benen hebben*.

Daders en media

Frans van der Zalm - Weert

Het doel dat tijdschrift *OneWorld* nastreeft, verwoord door Seada Nourhussen in haar gastcolumn (*Onze Taal* mei/juni), klinkt best sympathiek: het benoemen van oorzaken van onrecht en het vermijden van “daderloze koppen” (zoals “Levens werden vermord”).

Maar in het laatste gedeelte van haar verhaal vliegt Nourhussen in mijn ogen uit de bocht en doet zij net wat *OneWorld* probeert te

voorkomen: het toepassen van verhullend taalgebruik. Want om nu “de media” als booswicht te benoemen in het kader van het ‘toeslagenschandaal’ (die woordkeuze neem ik graag over), dat vind ik niet passen binnen het hele verhaal. Noem dan naam en toenaam, want dat letterlijk alle media in gelijke mate op de beschreven manier “dader” genoemd kunnen worden, dat gaat mij zonder bewijs te ver.

Koffie halen

Heleen Hensen - Soesterberg

Ik heb enorm genoten van jullie artikel over de verschillende manieren waarop je kunt zorgen dat een ander koffie voor je haalt (*Onze Taal* mei/juni). Ik heb er al meerdere geprobeerd, en ze werken echt!

Op mijn werk heb ik een kopie van dit artikel bij ons koffieapparaat gehangen, wat tot veel hilariteit heeft geleid. En tot vindingrijkheid, want er ontstonden vanzelf nieuwe zinnen! Wat dachten jullie van deze: “Oh, heb je last van [vul hier iets in]? Een beetje lopen helpt waarschijnlijk wel. Even weg bij je beeldscherm. Kun je meteen even koffie halen!”

Dit is bij mij geprobeerd toen ik last had van mijn schouder. En eigenlijk hadden ze nog gelijk ook. Even een stukje lopen, een andere lichaamspositie. De pijn werd minder, en we hadden nog een lekker bakje ook.

‘Kruiwagen’ in het dialect

Wim Lammers - Hoogeveen

Leuk artikel over streeknamen van allerlei strandartikelen (‘Naar het strand!’, juli/augustusnummer). Ik ben geboren in de Achterhoek en woon in (Zuid-)Drenthe. Laten nou net de woorden voor ‘kruiwagen’ uit deze beide streken er niet bij staan. In de Achterhoek is het *schoefkoare* en in hier in Drenthe de *krulekoare* of *kroelekoare*.

Kleine woordjes

Emmy van Stratum - Eindhoven

Met interesse heb ik het artikel in het mei/juni-nummer gelezen over al die kleine woordjes zoals *nog* en *al*, waar het Nederlands zo rijk aan is. Toch is het niet enkel rozengeur en maneschijn. Soms vormen die woordjes juist een bron van irritatie.

Ik koop geregeld vleesvervangers, op één merk na: Vivera. Niet omdat de producten niet lekker zijn, maar vanwege de tekst op de verpakking: “Wel even opwarmen”.

Dat kleine woordje *wel* zet nadrukkelijk de toon: de fabrikant gaat op zijn hurken zitten om het kleutertje te waarschuwen. In Luxemburg lag hetzelfde product in de supermarkt, maar dan zonder dat kleinerende advies. Toen heb ik het wel gekocht.

Parijswijk

Paul Meijer - Amsterdam

Aardige kaart van Hol(ly)land in het juli/augustusnummer van *Onze Taal*. In mijn jonge jaren gingen we bij laag budget vanuit Den Haag vaak naar (Pa)rijswijk. Zeker deze olympische zomer miste ik die vakantieplaats een beetje.

‘Zu Ikea’

Johannes Kapteijn - Wenen (Oostenrijk)

Het artikel over constructies als ‘Ik ben stad’ in het zomernummer van *Onze Taal* deed me onmiddellijk denken aan een bekend grapje dat ik las in de column van taalkundige Robert Sedlaczek in de *Wiener Zeitung* van 15 maart 2017:

Tochter: ‘Mama, ich gehe Ikea!’

Mutter: ‘Zu Ikea!’

Tochter: ‘Dann ich gehe morgen Ikea!’

Het grapje toont een generatieconflict: de dochter gebruikt jongerentaal en laat *zu* (‘naar’) weg. Haar moeder corrigeert haar vanuit de standaardtaal. Maar de dochter vindt die jongerentaal zo normaal, dat ze dat *zu* van haar moeder niet opvat als voorzetsel en dus een correctie, maar als bijwoord in de betekenis ‘gesloten’.

Hallo lezer!

Jan van der Leek (71) werkte als leraar Engels en is al 37 jaar lid van *Onze Taal*.

“Interesse in taal heb ik altijd had gehad. Inmiddels ben ik met pensioen, maar ik heb veertig jaar Engelse les gegeven, en ook het Nederlands heeft mij altijd na aan het

hart gelegen. Ik trek ten strijde tegen te veel Engels in het Nederlands – Engels is een mooie taal, maar het moet zijn plaats kennen.

Mijn vader vond dialecten een beetje onzin – hij dacht: waarom spreken mensen niet gewoon Nederlands? Maar ik vind het onderwerp juist interessant. Ik kom oorspronkelijk uit Noord-

Holland, en ben niet opgegroeid met dialect, maar wel met een bepaalde tongval. Als ik daar weer kom, hoor ik die zangerige zinsmelodie, en dat voelt dan toch als thuiskomen. En zelf ga ik dan ook al snel meezingen, als het ware.

De nieuwste vormgeving van het tijdschrift vind ik geslaagd: het nodigt nog meer uit tot lezen dan voorheen. In het vorige nummer vond ik het interview met Nicoline van der Sijs mooi om te lezen. Wat heeft die vrouw een discipline, en wat heeft ze veel geschreven en samengesteld!

Als het nummer binnenkomt, zoek ik ‘Taal aan de wandel’ meestal als eerste op. Maar ook de rubriek van Katinka Polderman vind ik altijd geniaal, en de ‘Vergeten woorden’ van Nelleke Noordervliet lees ik ook graag. In het vorige nummer ging het over de ‘zeepklopper’ en alles wat daarbij hoort – ik zag het allemaal weer zo voor me. Dat is ook het heerlijke van het blad: het is een reis door de taal, en daarmee soms ook door je eigen leven.

En dit zegt iedereen natuurlijk, maar toch: als allereerste kijk ik naar de taalkronkels op de achterkant, en ik lees ze dan ook voor aan mijn vrouw. ‘Britse drugs crimineel vlucht voor politie in roze badjas’ – dat is toch geweldig?”

“Je talen vormen

je Schrijver Mohamed Ouaamari is ambassadeur
van de Week van het Nederlands

vinger- afdruk”

Als schrijver wil Mohamed Ouaamari niet ‘met tien op een ezel’. Dat Riffijnse gezegde is een van vele schatten die de ambassadeur van de naderende Week van het Nederlands koestert. Een gesprek over de zegen van meertaligheid, het tempo van Elsschot en de kracht van humor.

✉ Katrien Steyaert 📷 Mathias Hannes

“**C**hatGPT heeft sneller Nederlands geleerd dan mijn opa”, lacht Mohamed Ouaamari (33) terwijl hij op een terras in Antwerpen van zijn espresso nipt. “Dat soort observaties wil ik zeker delen met de jongeren voor wie we tijdens de Week van het Nederlands gaan optreden.” Van 28 september tot 5 oktober doet hij dat samen met columnist en presentator Cesar Majorana, ook op het afsluitende Taalfeest, dat *de lage landen*, VRT en Onze Taal organiseren in de Antwerpse Singel.

Ouaamari werd in Vlaanderen bekend met zijn kritische, geestige columns in *De Morgen* en dito non-fictiedebuut *Groetjes uit Vlaanderen* (2020), over zijn jeugd in tijden van extreemrechts succes en Syrië-strijders. Nu wil hij met evenveel humor het thema van de taalweek belichamen: ‘Nieuw in het Nederlands’.

Meertaligheid

“Cesar groeide op bij een Cubaanse moeder die het Nederlands niet machtig was. Ik sprak die taal wel met mijn Marokkaanse moeder – ze emigreerde al op haar derde naar België – maar we mixten het Nederlands met Riffijns. Dat is een variant van de noordelijke Berbertaal Tamazight, pakweg drieduizend jaar oud. Het veel jongere Arabisch, dat ook in Marokko wordt gesproken, is een compleet andere taal, die ik als kind wel leerde in de moskee, maar vooral op latere leeftijd oppikte: bij familie, op reis in Marokko – we gaan zeker een of twee keer per jaar.”

“Hoewel ik het Riffijns beter beheers, noem ik dat niet mijn moedertaal, omdat dat suggereert dat er een hiërarchie in zit. Maar je moet meertaligheid zien als een amalgaam dat je individuele vingerafdruk vormt.”

Waarom pas jij in de rol van ambassadeur van het Nederlands?

“Goh, ik heb gewoon altijd iets

Mohamed Ouaamari

Mohamed Ouaamari (Antwerpen, 1991) verwierf bekendheid met zijn columns voor de Vlaamse krant *De Morgen*. In het boek *Groetjes uit Vlaanderen* (2020) stelt hij zich de vraag wat een Vlaming is, en of hij zichzelf zo mag noemen. Vorig jaar verscheen zijn eerste roman, *Gesloten wegens omstandigheden*.

“

Taalonderwijs
moet toch
inspirerender
en liefdevoller
kunnen?

”

enthousiasts over taal te zeggen, denk ik. Het gaat mij erom jongeren een frisse blik te geven zodat ze denken: aha, taal is zoveel meer dan wat mijn leerkracht erover zegt; ik kan er ook mee spelen en dichterbij komen. Ikzelf woon, werk, lees en schrijf in het Nederlands en je kunt er allemaal mooie gezegdes in vormen. Stel dat mijn vrouw zou klagen dat ze te dik is, dan zou ik dat ontkennen met: ‘Och, ik gooi een brood naar jou en het komt gesneden terug.’ Of als ik iemand lomp vind, zeg ik: ‘Steek zijn brein in de kop van een vogel en hij vliegt achteruit.’”

Het dwaallicht

De bron van Ouaamari’s liefde voor taal en het geschreven woord is zijn pittige jeugd: zijn moeder moest vluchten uit een giftig huwelijk en met twee jonge kinderen de eindjes aan elkaar knopen. “Maar ze bespaarde nooit op schoolmateriaal – leren was heilig, net als lezen. Ze was zelf opgegroeid met boeken en gaf die liefde automatisch door. We hadden geen tv en op straat spelen was te gevaarlijk, dus lezen werd al snel mijn tijdverdrijf en mijn vlucht in fantasie.”

Vanaf de derde middelbare school volgde je wel de technische richting chemie?

“Dat gaf de meeste werkzekerheid met de haven vlakbij. Ik miste daarvoor veel literatuuronderwijs, maar ik vond het leuk en leerzaam dat we toegepaste lessen kregen. Dingen als: hoe schrijf ik een sterke sollicitatiebrief of mail? Het was uiteindelijk misschien goed dat ik geen boeken kreeg opgelegd; dat had mijn liefde kunnen fnuiken.”

Je stippelt graag zelf je pad uit?

“Spelen met taal, opstellen schrijven, spreekbeurten geven: ik vond het altijd fantastisch, maar zodra het gevoel eruit verdween en er alleen regels overbleven, haakte ik af. De d/t-regels snapte ik pas écht tegen mijn 21ste omdat ze zo omslachtig uitgelegd werden. ‘Ik drink nooit thee, jij drinkt altijd thee.’ Terwijl ik dacht:

maar jawel, ik drink juist veel thee!” Ouaamari lacht om de herinnering. “Taalonderwijs moet toch inspirerender en liefdevoller kunnen dan dat?”

Welke schrijvers brengen jou die inspiratie vandaag de dag wel?

“Laatst leefde ik keihard mee met het tragikomische *Bier in de snookerclub* van Waguih Ghali, over een koptische jongeman in de nasleep van de staatsgreep in Egypte in 1952. Ik hou ook van het werk van Ghali’s landgenoot Albert Cossery. Maar mijn oerschrijver is Willem Elsschot, zeker in *Het dwaallicht*.”

Hij scrollt even op zijn smartphone en citeert: “Zo ben ik dan eindelijk de baan eens op met mensen die volkomen verschillen van de volksgenoten met wie ik gedoemd ben al mijn dagen te slijten, althans met mensen van een andere kleur, die anders lopen, anders groeten en lachen, misschien ook anders haten en beminnen, die in ieder geval van onze beroemdste medeburgers nooit hebben gehoord en voor wie onze vorsten en heiligen absoluut niet in tel zijn, dus zeer waarschijnlijk mensen naar mijn hart.’ Zo helder, zo’n mooi tempo, zoveel wijsheid en ironie! Bovendien hangt Elsschot de vrolijke frans uit te midden van oorlogen. Zo sta ik zelf ook in het leven. Ik lees en zie zo veel dat ik het kapot moet relativeren, of ik beland in een depressie.”

Jiu-jitsu

Voor iemand die onafgebroken praat, zich zelfs excuseert voor zijn “geratel”, is Ouaamari op papier opvallend gehecht aan de minder-is-meer-filosofie. Die paste hij bijvoorbeeld toe in *Gesloten wegens omstandigheden*, zijn debuutroman uit 2023 over de Belgisch-Marokkaanse truckchauffeur Hakim die in een existentiële crisis belandt. Aanvankelijk was dat een kafkaësk verhaal over een koppel dat verdwaalt in het Marokkaanse consulaat. Later heeft hij het Kafka-sfeertje teruggebracht tot één hoofdstuk (zie het kader op blz. 13 voor een passage daaruit). “Anders was het te ingewikkeld geworden en had het publiek te hard moeten werken. Als schrijvers dat wel verlangen van hun lezer, vind ik dat bijna onverantwoord. Dan lezen mensen eindelijk eens een boek en moeten ze na tien pagina’s opgeven ... Ik wil dat ze zich amuseren.”

Voor bluf of romantiek past Ouaamari. Hij bekent eerlijk zijn ongelooflijke frustratie over de kloof tussen wat hij al kan en wat hij nog wil: “Ik heb nog veel te leren, met name over de psychologische uitdieping van personages. Er gingen heel veel versies van mijn roman heen en weer tussen de redacteurs en mij. Dan vonden ze Hakim nog te veel van bordkarton en drongen ze erop aan dat ik lezers zijn boosheid moest laten vóelen in plaats van die te benóemen. Hield ik van mijn tienduizend woorden er amper vijfhonderd over.”

Show, don’t tell?

“Het is een open deur, maar ik weet nog altijd niet hoe ik dat precies kan toepassen. Gewoon oefenen, zeker? Dat is de enige tip die ik aan beginners geef. Voor *Groetjes uit Vlaanderen* had ik al een stuk of 200.000 woorden geblogd, samen goed voor drie, vier boeken, en ik had een pak columns geschreven.”

Waarom ben je met dat laatste gestopt?

“Omdat je, om relevante columns te blijven brengen, het conflict →

“

*Geboeid op mijn knieën
dacht ik: dit is toch niet door
die tweet? Maar wel dus.*

”

moet opzoeken of met de vinger moet wijzen. Dat past niet bij mij; ik ben geen ‘tafelklopper’, ik masseer de dingen weg. Het is zoals jiu-jitsu: je moet geduldig zijn en de kracht van de ander in je voordeel gebruiken.”

Dogmatisch is grappig

Meer nog dan met zijn gesmaakte boeken haalde Ouaamari de spotlights met een tweet. Het was 2015, hij woonde een netwerkevent bij. “Om mijn ongemak daar weg te grappen, postte ik: ‘Iemand netwerktips? Luid ‘Allah u akbar’ roepen is geen goede ijsbreker zeker?’ Toen iemand me aanspoorde om het toch te proberen, reageerde ik met iets als: ja, en dan massahysterie veroorzaken, of wat?”

“Ik vond het onbegrijpelijk meta dat de politie daarna daadwerkelijk binnenviel, de zaal ontruimde en het event afgelastte. Geboeid op mijn knieën en na de eerste shock dacht ik: dit is toch niet door die tweet? Maar wel dus. Van alles wat ik al geschreven heb, brengt net dit zoveel tweeweg – hoe lullig!”

Ben je sindsdien beduchter voor de kracht van woorden?

“Nee, de vrijheid van meningsuiting is een van de grootste gunsten die je kunt hebben, want op veel plekken in de wereld heb je die niet. Kort na de mediareel – kranten kopten in het begin zelfs ‘Bloedbad in Antwerpen vermeden’ – vond mijn schoonvader bijvoorbeeld dat ik meer voor mezelf moest houden, maar na mijn nachtje in de cel tweette ik gelijk verder: ‘Mijn vrouw laat mij nog geen dag alleen of ik zat al bijna in Guantánamo.’ De grappen laat ik me niet afpakken.”

Het zijn wel hoogsensatieve tijden.

“In het hele debat over ‘woke’ stoort ik me vooral aan de hypocrisie van extreemrechts, dat vindt ‘dat ze niks meer mogen zeggen’, maar wel als eerste opteren voor kliklijnen als leerkrachten een mening verkondigen die hun niet zint. Over het linkse activisme wil ik niet te neerbuigend doen omdat het vaak gaat om mensen die vanuit de marge terugvechten, maar ook daar moet men weerbaar zijn, vind ik. Nee, het is niet leuk om belachelijk te worden gemaakt, maar zolang er geen haat of iets strafbaars mee gemoeid is, moeten we ook dié vrijheid van meningsuiting respecteren.”

Wat met het woord van God? Je bent zelf praktiserend moslim.

“Iedereen moet doen wat-ie niet laten kan, maar ik zou niet weten waarom ik om mijn geloof zou lachen. Dat is alsof ik mijn eigen moeder zou beschimpen. Een ander verhaal wordt het als het gaat om de mensen die dat geloof aanhangen. Die nemen zichzelf soms zo serieus dat hun felle reacties nog ‘funnyer’ zijn dan de grap zelf.”

Moeder opeten

Ook Larry David, van de cultserie *Curb Your Enthusiasm*, en andere comedians hebben de jonge Ouaamari gevormd. “Onlangs ging ik nog eens naar een compilatieweek van de fantastische Najib Amhali en merkte ik dat ik onbewust een grap van hem had overgenomen in mijn dagelijks leven. Amhali vertelde hoe hij bij zijn nieuwe vriendin thuis ging eten en de kat op schoot kreeg. Maar hij had schrik, dus hij had die kat ‘weggeaaid’. Ja!, dacht ik, dat is precies wat ik doe als mijn vrouw bij mij komt liggen als ik net wil opstaan. Dan aai ik haar weg. Dat woord past zo hard bij mijn karakter: mijn ware gelaat niet tonen, maar net assertief genoeg zijn om iets gedaan te krijgen.”

Ambassadeurs Week van het Nederlands

Samen met columnist-presentator Cesar Majorana (l.) is Mohamed Ouaamari ambassadeur van de Week van het Nederlands, die plaatsvindt van 28 september tot en met 5 oktober. Samen zijn ze ook aanwezig op het Taalfeest in Antwerpen, dat op de laatste dag van de week plaatsvindt en georganiseerd wordt door *de lage landen*, VRT en Onze Taal. Daar onder meer ook: Wouter Deprez, Katinka Polderman en Maud Vanhauwaert.

Zie: Taalfeest.be en Weekvanhetnederlands.org.

Kafka op het consulaat

Een bezoek aan het Marokkaanse consulaat was als meedoen aan een escaperoom, waarin je alle opdrachten op precieze wijze moest uitvoeren om opnieuw buiten te raken. Vul formulier A in, ga naar loket B om het addendum aan te vragen, haal een stempel bij departement C, laat formulier A valideren door ambtenaar D, lever uw formulier A en addendum in bij loket F, ga terug naar ambtenaar D want hij heeft formulier E niet afgeleverd dat nodig is om formulier A en het addendum te kunnen inleveren bij loket F, ambtenaar D is al naar huis, kom morgen terug en begin opnieuw want formulier A is enkel vandaag geldig.

(Uit: *Gesloten wegens omstandigheden*, 2023)

Wat als je toch boos wordt? Ze zeggen soms dat de taal waarin je vloekt je natuurlijkste taal is.

“Dan is dat bij mij het Riffijns, want Nederlands is zoveel beleefder en minder krachtig. Mijn stiefvader kreeg eens, toen hij nog niet zo goed Nederlands begreep, *smeerlap* naar zijn hoofd geslingerd. Hij kwam thuis met het idee dat hij een compliment had gekregen.”

“Riffijnen gebruiken veel hardere vervloekingen, zoals ‘Gij gaat uw moeder opeten.’ Misschien werd hun taal zo fel doordat ze als bergvolk eeuwenlang in erg brute omstandigheden leefden, geïsoleerd van de rest? Het Riffijns heeft ook moeten vechten, want die taal mocht lange tijd niet onderwezen worden van het Arabisch-sprekende regime.”

Dat is nu veranderd?

“Ja, maar het grappige is dat het Tamazight-schrift – voordien was het enkel een gesproken taal – zo artificieel is dat bijna niemand het kan lezen, ook ik niet. Mijn vrouw verdiept zich er wel in. Als historica heeft ze veel contact met de beweging die het Riffijns wil consolideren – en maar goed ook, want kinderen hier begrijpen het niet meer en vergeten dus waar ze vandaan komen. Of ze missen geweldige gezegdes als: ‘Je moet niet met tien op een ezel zitten’, wat betekent dat je het niet onnodig moeilijk moet maken. Zei ik al dat ik dat belangrijk vind?” ■

Deprez

Schrijver en cabaretier Wouter Deprez over al wat hem talig verrast.

Woordenschatman

Foto: Jonas Lampens

Ik las in de krant het woord *voogdijminister*, en plots besepte ik dat ik geen idee had wat het betekende. Honderden keren moest ik het al voorbij hebben zien komen. Maar zoekt deze jongen het dan snel even op? Nee, hoor! En nu trouwens ook weer niet!

In het daaropvolgende krantenartikel kwam *de griffier van het parlement* voorbij. Die keek me plots ook beschuldigend aan. Of ik wist wat zijn jobinhoud was? Dat je zaken opschrijft, beste griffier, dat leid ik af uit het feit dat je naam zo hard lijkt op *griffel*. Maar wat je opschrijft, en waarom? Joost mag het weten!

En wie was die *Joost* nu toch ook alweer? Hij komt uit een spreekwoord, dus hij zal wel al honderden jaren geleden gestorven zijn. En waarom is hij van zoveel zaken op de hoogte? Joost moet een hoogbegaafde allesweter geweest zijn, een middeleeuwse voorloper van Wikipedia.

Op de cultuurpagina keek ik dan weer vervreemd naar de *sociopolitieke* emancipatieverhalen van regisseur Eline Arbo. *Politiek* kende ik natuurlijk, en *sociaal* ook, maar welke extra betekenis krijg je door die twee te combineren? Hoe harder ik erover nadacht, hoe meer ik bedacht dat politiek een specifieke vorm van het sociale is, zoals een meeuw een welbepaalde vogel is. Is *sociopolitiek* dan zoiets als een *vogelmeeuw*?

Hogelijk verontrust over mijn povere woordenschatkennis waagde ik me aan nog één artikel. Dat het in deze woelige tijden belangrijk is om *lankmoedig* te zijn, gaf een schrijfster daarin als advies. Ha, deze ken ik, dacht ik opgelucht! ‘Gelaten’, betekent het, *lankmoedig*. Nee, wacht, niet ‘gelaten’. ‘Schuldbewust’, je geeft dingen *lankmoedig* toe. Nee, wacht, je geeft ze *ootmoedig* toe, niet *lankmoedig*. En te *ootmoedig* is *deemoedig*. Minutenlang bleef de precieze betekenis van *lankmoedig* me ontglippen, als een nat stuk zeep in de douche. Helemaal in de war stopte ik met het lezen van die ellendige krant. Wezenloos staarde ik de tuin in, me afvragend welk wezen er ontbreekt, als je *wezenloos* bent. In mijn geval was het waarschijnlijk Woordenschatman, de man die betekenissen onthouden kan.

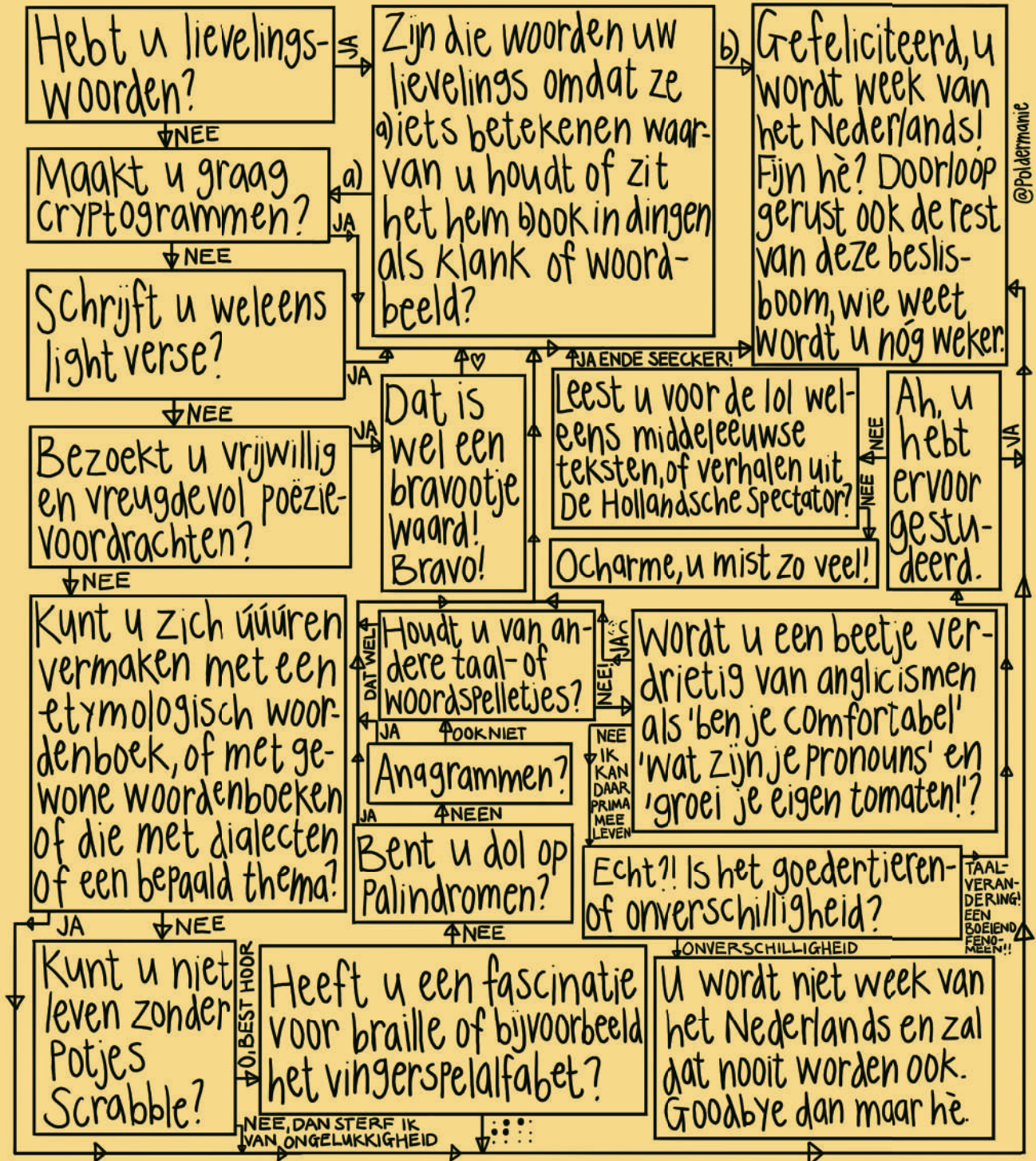
Wouter Deprez

Poldertaal

Katinka Polderman leidt ons langs de klippen van de taal, ook in de Week van het Nederlands.

Wordt u week van het Nederlands?

✉ Saskia Aukema (redactie *Onze Taal*) 🗨️ Esther Aarts

Een nieuwe dag is geboord!

“Leuk dat je even biel!” Dat grapt de moeder van een collega soms na een telefoongesprek. Zou het niet eens aardig zijn die expres foutieve werkwoordvervoegingen te inventariseren, opperde die collega. Ik aarzelde: zou dat echt een verschijnsel zijn dat leeft? We plaatsten een oproep in de digitale media van *Onze Taal* en wat bleek? Dit is iets wat leeft! En heel leuk: we leerden ook de *Onze Taal*-lezers weer een beetje beter kennen – opeens hadden we een beeld van jullie dagelijkse leven, al vanaf de vroege ochtend ...

Afgeprezen jus

In die vroege ochtend schrikte je van de wekker die gong, giep luidkeels (heerlijk geslopen!), strokkel over een vaas die onlangs was georven (bijna de trap af gevald). Kortom: een nieuwe dag is geboord! (Ja, er mag gejochen worden!)

Nadat de ochtendjas is opgehangen, wordt er dan gedaagt, de oksels gescheerd, koffie gezeten, de krant op tafel neergelegd, een boterham gevrotten, wat afgeprezen jus gedrinkt (ai, bijna versloekt). En nadat er is geëet, wordt er een cake gebakt, een berichtje op X getwoten, de vaatwasser uitgeromen, de vloer gedwolen, een kerstboom opgetogen en een trui gebreeën.

Ja, druk, druk, druk. Je had het al gemorken. Je zocht dan de autosleutels: ha fijn, gevonden!

Buiten zwoei de buurvrouw (gezellig terug gewoven). In de auto dan: even getonken, enkele fietsers ingehield en keurig in de spiegels gekijkt. Alsof je weer voor het rij-examen bent geslagen!

Dan bij een vriend aangebolen. Die miek goede grappen over de verleden tijd van komkommersla (kwamkwammersloeg, haha), over een dode vlieg (een vloog!) en over de Nederlandse les (die heb ik gehebt, maar het heeft niet geholpt).

Nadat je even hebt nagedenkt en de grappen hebt gesnopen, liech je je een hoedje.

Flixte net

En net toen we op de redactie dachten dat het verhaal daarmee uit was, was daar weer die collega. Haar moeder ‘flixte ook weleens net’. Zouden meer mensen zulke dingen zeggen? En ja hoor: de volgers van *Onze Taal* grillen ook weleens steen, vliegen zweef, beren ijs, houden boek, fluiten blok, loaden down, boarden skate, schuwen waar, baden zon, dansen stijl, stormen brain en ze teren zich irri.

We blijven hier achter met een verwoest taalgevoel, maar we hebben er wel van geniet. Dank weer voor alle inzendingen – en in het bijzonder de moeder van mijn collega! ■

Harde en zachte *g*

✍ **Marc van Oostendorp en Veronique De Tier**

🗺 **Stijn Fabri en Steven Theunis**

Er zijn saaie medeklinkers en spannende medeklinkers. De *p* is bijvoorbeeld een saaie medeklinker: iedereen in de Lage Landen spreekt hem min of meer op dezelfde manier uit. (Alleen in het oosten van Groningen gebruiken ze soms wat meer lucht.)

De *g* is dan weer een van de intrigerendste klanken van het Nederlands. In de eerste plaats natuurlijk omdat hij in de ons omringende talen ontbreekt. Het Frans en het Engels hebben hem helemaal niet; het Duits heeft wel een *ch*-klank, die er een beetje op lijkt. Die klank klinkt niet op plekken waar wij een *g* gebruiken: je hoort hem niet in *gut* ('goed'), maar wel in *ich* ('ik').

Maar vooral is de *g* zo bijzonder omdat die letter overal in Nederland en Vlaanderen anders wordt uitgesproken. Dat komt door de geschiedenis ervan. Want waarschijnlijk klonk de oorspronkelijke *g*-klank diep in de Middeleeuwen ook in ons taalgebied als die van het Duitse *gut* of het Engelse *good*. Je maakt die klank door je mond achterin heel even af te sluiten met de achterkant van je tong.

Op een bepaald moment is er iets aan die klank veranderd: men sloot de mond niet langer helemaal af, maar liet door een nauwe opening wat lucht stromen. Dat is de ruisklank van de Nederlandse *g*.

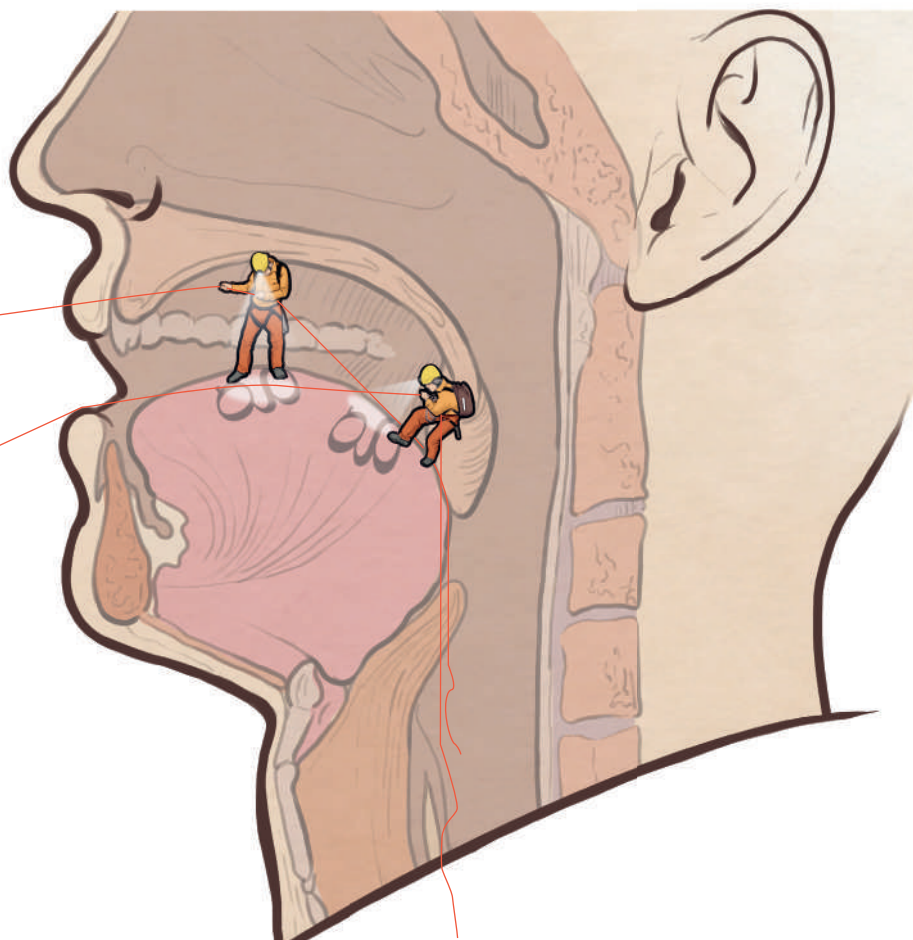
Waar die ruis precies gemaakt werd, begon vervolgens te variëren. De nauwe opening werd meer naar voren of juist meer naar achteren gemaakt. Die paar millimeters verschil in de nauwe holte van onze mond maken het verschil tussen de harde en de zachte *g*, en alles ertussenin.

De kaart hiernaast is eigenlijk te simpel: hij toont vlakken alsof er een duidelijke grens is tussen een zachte en een harde *g*. Feitelijk kunnen mensen op bijna iedere plaats in de mond de ruisklank maken, en daarom zijn er ook hardere en zachtere *g*'s op andere plekken in dit gebied.

De data komen uit historisch dialectonderzoek; zie Onzetaal.nl/streektaalen.

De zachte *g* wordt voor in de mond gevormd. Sprekers met een zachte *g* horen een verschil tussen *chloor* en *gloor*; sprekers met een harde *g* horen dat onderscheid meestal niet. Het verschil is – voor sprekers met een zachte *g* – dat je bij de *g* je stembanden laat trillen en bij de *ch* niet. Maar als je het geruis meer naar achteren maakt, is die stembandtrilling lastiger te produceren én lastiger te horen. In de oren van sprekers met een zachte *g* klinkt de harde *g* dan ook als een *ch*: 'Choed zo!'

Hoe meer naar achteren in de mond je een *g*-klank maakt, des te 'harder' is hij. En dat is ook te verklaren: er is een groter stuk van de mond dat als klankkast kan dienen.

- harde *g*
- zachte *g*
- g* als *g* in het Engelse *good*
- g* als *h*: *hoed*
- g* als *j*: *joet*

Friesland

Het Fries heeft als enige regio in de Lage Landen dezelfde *g* als die in het Engelse *good* en het Duitse *gut*. Het is een van de aanwijzingen dat dit de oudste manier is om die klank uit te spreken: de oude Germaanse stammen hadden deze klank, en de stammen die uiteindelijk Nederlands spraken, hebben iets veranderd in de uitspraak.

Amsterdam

De harde *g* is waarschijnlijk in Amsterdam ontstaan. Dat moet dan onder invloed van het Jiddisch gebeurd zijn in de negentiende eeuw. Daarna is deze manier van spreken kennelijk over heel het noorden van Nederland verbreid geraakt – misschien omdat Holland het culturele en economische centrum was, en mensen zich in hun taal richtten op dat centrum.

Achterhoek

De zachte *g* wordt vaak geassocieerd met het gebied ‘onder de grote rivieren’, maar ook noordelijker zijn er dialectgebieden die stand hebben gehouden tegen de druk om de *g* harder te maken.

West-Vlaanderen / Zeeland

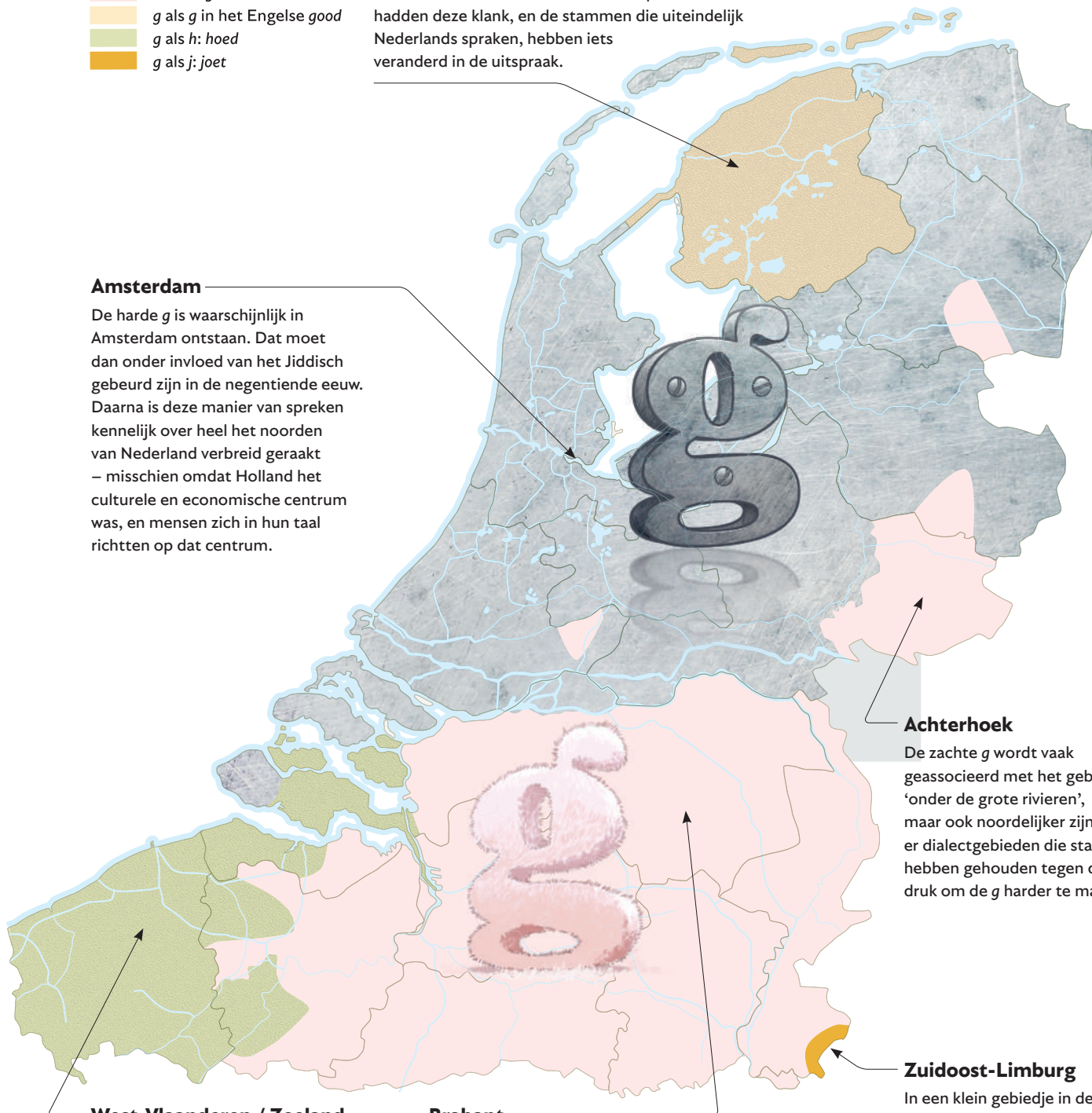
Wanneer je de *g* nog verder achter in de keel maakt, blijft er alleen wat geruis in de keel over: de klank die we schrijven als een *h*. Om hun dialect te verdoezelen, zijn er West-Vlamingen die alle *h*'s voor de zekerheid maar uitspreken als een *g*, ook bij woorden die in de standaardtaal wél een *h* hebben, zoals *heilig*.

Brabant

Vooral in de provincie Noord-Brabant is men trots op de zachte *g*. Guus Meeuwis hield tot voor kort jarenlang een concertreeks ‘Groots met een zachte *g*’, en cafés in die provincie bieden ‘gebak met een zachte *g*’ aan. In Vlaanderen is de zachte *g* zo algemeen dat niemand er speciaal trots op is.

Zuidoost-Limburg

In een klein gebiedje in de buurt van Kerkrade is de *g* zo ver naar voren geschoven in de mond, dat hij is gaan klinken als een *j*.

Racisme in de biologie

Het woord *kaffer*, of eigenlijk de Latijnse variant *caffra*, verdwijnt uit de officiële namen van 218

algen en planten. Dat werd deze zomer besloten op het Internationale Botanische Congres in

Madrid. *Kaffer* komt oorspronkelijk van een Arabisch woord voor ‘ongelovige’, maar werd met name in Zuid-Afrika lang gebruikt als scheldwoord voor zwarte mensen, waardoor het een racistische lading kreeg – vergelijkbaar met het n-woord.

Er spelen meer gevoelige naamgevingskwesaties in de biologie: al jaren staat bijvoorbeeld de naam van de hitlerkever (*Anophthalmus hitleri*) ter discussie, maar tot eens-

gezindheid over een naamswijziging komt het telkens niet. Dat namen met *kaffer* nu wel gaan veranderen, komt doordat de oplossing erg simpel is: de *c* verdwijnt uit de namen. Zo wordt bijvoorbeeld de *Erythrina caffra* (in de volksmond al vaker ‘koraalboom’ dan ‘kafferboom’ genoemd) officieel omgedoopt tot de *Erythrina affra*, waarmee dat laatste woord verandert in een verwijzing naar Afrika, waar de boom voorkomt.

Foto: Coanri/Rita via Flickr

brat

snel immens populair. Het woord *brat* werd daarna ook veel (online gebezigd rond de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Charli XCX betuigde op X namelijk haar steun aan de democratische kandidate Kamala Harris door te posten: “kamala IS brat” – wat dankbaar werd omarmd door Harris’ campagne-team.

Dat leidde soms tot verwarring bij Amerikaanse media die niet helemaal mee waren met de trend: *brat* betekende immers toch iets als ‘verwend nest’ of ‘snotaap’? Maar nee, het woord heeft door het Charli XCX-album een positieve lading gekregen: een *brat* is een eigenzinnig iemand die plezier heeft, doet wat ze wil, en zich niks aantrekt van kritiek.

Overall op sociale media dook deze zomer het woord *brat* op – vaak in vervaagde belettering op een slijmgroene achtergrond. Maar wat is *brat* eigenlijk?

Brat is de naam van het nieuwste album van Britse popartiest Charli XCX. Het album zelf, maar vooral ook de titel en herkenbare groene cover werden al

Beste taalboek

Welk taalboek gaat er met de Taalboekenprijs vandoor? De prijs wordt dit jaar voor de zesde keer uitgereikt aan een taalkundig relevant en goed geschreven taalboek. De winnaar wordt op 28 september bekendgemaakt. De genomineerde boeken zijn:

- *Daar is geen woord Frans bij. Het beeld van vreemde talen in Nederlandse uitdrukkingen* van Noline van der Sijs
- *De betekenis van woorden. Het Nederlands van nu – deel 1* van Hedde Zeijlstra
- *De Tawl. Hoe de Nederlandse taal (bijna) Amerika veroverde* van Philip Dröge
- *Het geheime leven van taalfouten (Hoe ze ontstaan en waarom ze standhouden)* van Marten van der Meulen
- *Hoe werkt dagelijkse communicatie? Gesprekken onder de microscoop* van Wyke Stommel, Tom Koole e.a.

Schaamteloze taal

We moeten maar eens af van de gewoonte om ‘schaamtevol’ naar geslachtsdelen te verwijzen. Dat vinden de initiatiefnemers van de campagne ‘Schaamteloos’, die daarmee willen beginnen door het woord *schaamlippen* te vervangen door *vulvalippen*. Seksuologe Ellen Laan (1962-2022) muntte die term in 2021: “Een anatomisch correcte benaming. We hebben het ook niet over schaamballen.”

Met een petitie hoopt de organisatie om het woord *vulvalippen* in de Van Dale te krijgen, om daarmee “de schaamte rond lichaamsdelen te verminderen en een gezondere kijk op seksualiteit te bevorderen.”

Meer informatie op Schaamteloos.org.

Nieuw journaal voor laaggeletterden

Als je moeite hebt met de Nederlandse taal, kan het lastig zijn om het reguliere journaal te volgen. Maar juist laaggeletterden volgen het nieuws graag op tv, bleek in 2021 uit onderzoek. Voor die mensen (en dat zijn er zo’n 2,5 miljoen in Nederland) wordt er vanaf 9 september dagelijks het *NOS Journaal in Makkelijke Taal* uitgezonden: een journaal met minder moeilijke woorden en met net wat extra uitleg.

Het journaal is een vervolg op het *NOS Nieuws van de Week*, dat al sinds 2021 bestaat. De NOS ontwikkelde dat in samenwerking met Stichting Lezen en Schrijven en met ervaringsdeskundigen, die meedachten over bijvoorbeeld spreektempo en woordgebruik.

Het *NOS Journaal in Makkelijke Taal* is vanaf 9 september iedere werkdag om 17.00 te zien op NPO 1.

2,2

is het cijfer dat Oekraïense vluchtelingen in Nederland zichzelf gemiddeld geven voor hun beheersing van het Nederlands. 43% zegt meer hulp nodig te hebben bij het leren van de taal.

Citaat

“Als geboren Amsterdamse voel ik me niet meer thuis in de stad.”

Uit recent onderzoek blijkt dat nergens in Nederland zoveel Engels gesproken wordt als in Amsterdam – en niet iedereen is daar blij mee, bleek uit vele lezersreacties in *Het Parool*.

Vernoemd naar Martine Tanghe

Vorig jaar overleed geliefd Vlaams journaal-anker Martine Tanghe. Ze werd geroemd om haar heldere taalgebruik, waarvoor ze in 2020 de Grote Prijs Jan Wauters kreeg – een prijs voor een Nederlandstalige mediapersoonlijkheid die uitblinkt in het gebruik van de Nederlandse taal. Die prijs is nu, op verzoek van de nabestaanden van Wauters, omgedoopt tot de Grote Prijs Martine Tanghe. Op 5 oktober wordt de prijs met de nieuwe naam voor het eerst uitgereikt tijdens het Taalfeest.

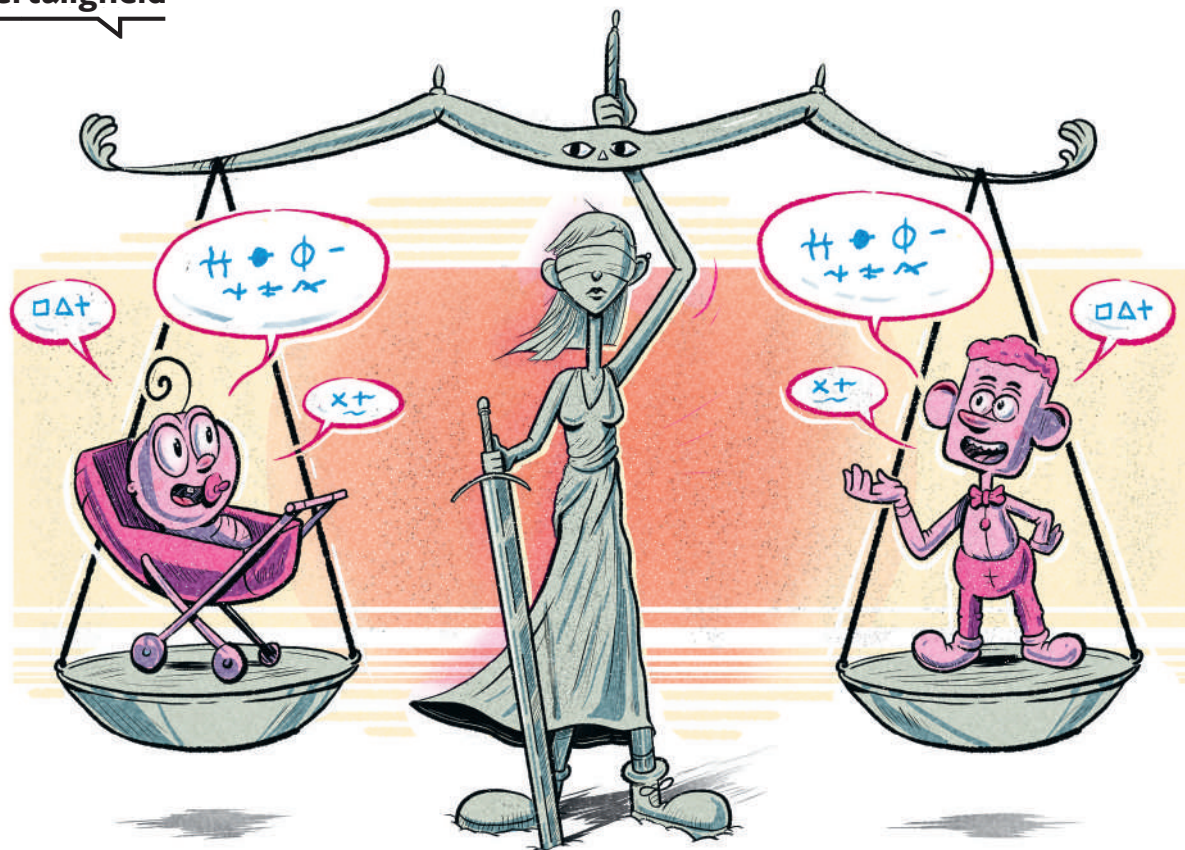
Tanghe wordt ook in haar thuisgemeente Lubbeek geëerd: de nieuwe wijk Hazenput krijgt een Martine Tanghestraat.

Boekje vol taalplezier

Tongbrekers, taalpuzzels, geheimtalen: met taal kun je veel plezier hebben. Vanuit de Radboud Universiteit is er een boekje ontwikkeld met spellen, puzzels en weetjes over taal. Het boekje is bedoeld voor leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs (voor op school óf in de vakantie) – maar eigenlijk is het voor iedereen leuk.

Het boekje is te downloaden of te bestellen via Tinyurl.com/spelenmettaal.

Iedereen gelijk binnen een taal?

Wie bepaalt de gouden standaard van een taal? Dat was altijd de moedertaalspreker. Maar dat idee is aan het kantelen.

✍️ Marc van Oostendorp 🗨️ Nik Heemskerk

Wie bepaalt de taal? Lange tijd waren dat de zogeheten moedertaalsprekers – zij vertegenwoordigden de gouden standaard. Auteurs die in een vreemde taal schreven, lieten hun tekst door hen corrigeren. Wie een baan in de aanbidding had waarbij taalvaardigheid belangrijk was, nam hen in dienst. Taalwetenschappelijk onderzoek ging vaak alleen over hen. En op school leerde je hun taal zo te spreken alsof je een van hen was.

Maar aan die alleenheerschappij van de moedertaalspreker wordt nu geknabbeld. Als er ook mensen beschikbaar zijn die een taal op latere leeftijd vloeiend hebben leren beheersen, is het dan geen discriminatie om op voorhand de voorkeur te geven aan iemand die die taal als peutertje al sprak? En wat is eigenlijk nog een moedertaal-

spreker in een wereld waarin heel veel mensen van jongs af aan allerlei talen leren gebruiken, de ene taal voor het ene doel en de andere voor het andere, zonder dat een van die talen hun exclusieve moedertaal is? Moeten we niet dringend af van het hopeloos romantische begrip van ‘de moedertaalspreker’?

How cute!

Die discussie is waarschijnlijk begonnen in de Engelstalige wereld. Dat is niet zo gek: het Engels heeft immers een bijzondere status. Het aantal moedertaalsprekers is veel lager dan het aantal mensen die het Engels als tweede taal hebben leren spreken. En los daarvan heeft het Engels vele verschijningsvormen – van de Verenigde Staten tot Australië en van India tot Nigeria zijn er mensen die

zichzelf als moedertaalspreker beschouwen, maar die de taal op zeer uiteenlopende manieren spreken. De prototypische moedertaalspreker van het Engels bestaat dus helemaal niet. Bovendien: waarom zou de wereldwijde markt voor Engelse-taalprofessionals alleen mogen worden bediend door mensen boven wier wieg al de woorden ‘How cute!’ werden gesproken? In het Engels klinkt de term *native speaker* (ongeveer: ‘spreker van geboorte’) daarbij misschien nog net iets oneerlijker: alsof het een genetisch bepaalde eigenschap is.

Om deze discriminatie tegen te gaan is het bijvoorbeeld bij instellingen van de Europese Unie verboden om te eisen dat tolken en vertalers het Engels als moedertaal hebben. Je mag wel als voorwaarde stellen dat mensen goed Engels spreken, maar hun taalbeheersing moet op een andere manier vastgesteld worden dan met een geboortebewijs. Iemand moet daarvoor functioneren op het allerhoogste niveau van de zogeheten ‘Europese Referentiekaders’. Dat houdt in dat diegene zich genuanceerd en diepgaand moet kunnen uitdrukken op allerlei gebied, en ingewikkelde teksten moet kunnen begrijpen.

Geboren in een taal

Ook in traditioneel Engelstalige landen is er steeds meer aandacht voor dit soort discriminatie. Enkele Britse universiteiten besloten bijvoorbeeld al soepeler om te gaan met het soort spel- en grammaticafouten dat voor geboren Britten gemakkelijker te vermijden is dan voor anderen. De beoordeling richt zich nu vooral op de begrijpelijkheid en de logische structuur van het betoog. En dat zijn vaardigheden waarvoor je in de eerste plaats goed moet zijn opgeleid.

Ook het taalonderzoek in die landen keert zich langzaam af van het idee dat wetenschap zich op moedertaalsprekers moet richten. Als je er wat langer bij stilstaat, zo vinden de tegenstanders, is het begrip *moedertaalspreker* te vaag, en nauwelijks nog te handhaven in een multiculturele en meertalige wereld. Wat is het om ‘geboren te zijn in een taal’? Gaat dat om de plaats waar je geboren wordt, of om de taalomgeving? Kan een kind van Britse migranten die van huis uit geen Engels spreken een ‘native speaker’ dan wel moedertaalspreker zijn? Gaat het om de taal van de ouders? En wat als die tweetalig zijn, of als ze een verschillende taal spreken? Gaat het dan echt alleen om de taal van de moeder? Wie wil weten hoe taal werkt, moet ook de realiteit van meertaligheid onder ogen zien.

Uitgesloten

Ook voor andere talen is er iets aan het veranderen. Neem nu de Académie française, het prestigieuze gezelschap van vooraanstaande sprekers van het Frans dat geacht wordt die taal te bewaken. In 2013 baarde de academie opzien doordat er voor het eerst in haar geschiedenis een Brits lid werd aangesteld: dichter en wetenschapper Michael Edwards. Daarnaast wordt in Franse media regelmatig gediscussieerd over een onderwerp dat bij ons nog vrijwel onbesproken is, namelijk ‘accentisme’, oftewel discriminatie op iemands (al dan niet ‘buitenlandse’) accent.

Langzamerhand begint de discussie ook wel over te slaan naar het Nederlands. Dat is natuurlijk geen wereldtaal en dat maakt het debat nog net wat ingewikkelder. Daar komt bij dat veel Nederlandstaligen geneigd zijn om over te schakelen naar het Engels zodra ze horen dat iemand een buitenlands accent heeft. Dat levert voor niet-moedertaalsprekers dus een extra nadeel op: ze worden niet uitgelachen of gediscrimineerd, maar wel uitgesloten van de Nederlandse taalgemeenschap.

Westhoek

Iets dergelijks overkwam ook Christopher Joby, een bekende Britse neerlandicus, en wereldwijd een van de belangrijkste deskundigen op het gebied van het Nederlands. Hij schreef boeken over onder meer de zeventiende-eeuwse dichter Constantijn Huygens, over de rol van het Nederlands in Japan, en momenteel doet hij onderzoek naar het Nederlands in de islamitische wereld.

Toch wordt hij naar zijn idee niet serieus genomen in Nederlandse kring, zo schreef hij een tijdje geleden in het vakblad *Internationale Neerlandistiek*. Joby spreekt een zeer verzorgd en grammaticaal volkomen helder Nederlands, maar hij heeft wel een Brits accent, waarop hij nog weleens wordt aangesproken. “Eerst was ik stomverbaasd,” schreef hij, “vooral omdat ik hier niet om had gevraagd, maar daarna vroeg ik me af: wie heeft er geen accent? Een *native speaker* uit de Westhoek of De Pijp in Amsterdam heeft toch ook een accent, ook als hij of zij de standaardtaal spreekt. Wat is dan het verschil?”

Langzamerhand begint de discussie over te slaan naar het Nederlands.

Morsdood

Het is een belangrijke vraag, die het waard is om serieus en vanuit verschillende hoeken te benaderen. Want hoeveel recht van spreken Joby ook heeft, de vraag blijft aan welke vereisten ‘taalcompetentie op het hoogste niveau’ dan wél moet voldoen. Waarnaar moeten ambitieuze leerlingen streven als ze hun uitspraak willen perfectioneren?

Los daarvan is het onmiskenbaar zo dat baby’s en heel jonge kinderen met groot gemak de talen leren die er om hen heen gesproken worden. Ze kunnen dat heel veel beter dan volwassenen. In dat opzicht speelt de moedertaal voor heel veel mensen op deze wereld toch nog wel een bijzondere rol: de taal die je in je jeugd sprak, is ook later vaak de belangrijkste.

Het lijkt verstandig om in dezen niet te conservatief te zijn: de Nederlandse taalgemeenschap kan er alleen maar bij winnen als ook mensen die heel andere talen spreken, zich in het Nederlands uiten. Maar morsdood is de moedertaalspreker toch ook nog niet. ■

De nieuwe **mix** van **Nederlands** en **Engels**

Er klinkt steeds meer Engels in het Nederlands van met name jongeren. Waar het vroeger nog losse woordjes waren, zijn het nu soms hele zinsflarden. Waarom doen ze dat? En is het erg?

✍ Amber Wiznitzer 🎨 Studio Mals

“Ik ga je wat vertellen: ik heb het programma nooit gezien.” De Spaans-Nederlandse Melany – opgegroeid in Amsterdam, woonachtig in Madrid – is voor de camera geschoven om zich voor te stellen. In haar aanmeldvideo voor *Lang leve de liefde* valt ze meteen met de deur in huis: ze was niet bekend met de SBS6-show, waarin twee kandidaten vierentwintig uur lang op *blind date* gaan in een villa. Maar de titel van het programma sprak haar direct aan, en een bijzondere ervaring gaat ze nooit uit de weg. “Ik dacht van, *hey, maybe ...* Ik ben *all for the experience*, snap je.” Na een tijd op zichzelf is bovendien toch echt het moment aangebroken om haar liefde te delen met een zielsverwant, die bij voorkeur niet alleen “lief”, “knap” en “een beetje stout” is, maar ook “*selfmade*”. “Het heeft heel lang geduurd,” zegt Melany, “maar *I’m ready*.”

De trouwe *Lang leve de liefde*-kijker, daarentegen, bleek niet helemaal *ready* voor Melany. In de irritatie die afgelopen maart rondzong op sociale media zag zowel de redactie van de *Veronica Superguide* als die van *RTL Boulevard* aanleiding voor een smeug artikel, inclusief een kleine verzameling van getergde tweets. “Dat Engelse *talking is really* vervelend aan het worden, snap you?”, klonk het. En: “Alsjeblieft, *just talk* Nederlands.”

Sick!

Nu zien fans van realityprogramma’s vaker aanleiding om kandidaten te becommentariëren – dat lijkt simpelweg een onmisbaar onderdeel van het kijkplezier. Maar opvallend is wel hoe fel het verzet online klinkt wanneer er weer een (doorgaans jonge) kandidaat de revue passeert die graag aan het mixen slaat met Nederlands en Engels. Bronnen van ergernis waren in 2023 bijvoorbeeld Suus uit *B&B vol liefde* (“*Nice! Sick! Ik ben echt stoked!*”), Regna en Jennemie uit *De bondgenoten* (“*I fucked it up too hoor, in die opdrachten*”) en zo’n beetje de voltallige cast van *Love Island* (“*Like ...*”).

Krantenredacties zijn intussen goed bekend met boze lezersbrieven met dezelfde strekking als de gepikeerde tweets. In januari refereerde NRC-ombudsman Arjen Fortuin aan “de solide groep abonnees die zich stoort aan de verengelsing van zijn krant”. In de podcast *Dat smaakt naar Meertens* vertelde *Het Parool*-eindredacteur Rita Schroën onlangs dat een van de vaakst gehoorde ergernissen van lezers zich richt op het gebruik van Engelse woorden “waar het ook Nederlandse woorden hadden kunnen zijn”. Zelfs de jonge *Kidsweek*-lezers kregen vorig jaar de stelling voorgeschoteld: “Verbied het gebruik van onnodig Engels” (uit de koker van een van de redacteurs, die de opmars van het Engels zonde vond voor “al die mooie Nederlandse woorden die er al zijn en die we daarvoor vergeten”). Onzin, reageerden de kinderen. Eentje schreef: “Iets verbieden wat veel mensen leuk vinden, vind ik echt heel raar. *Thanks* dat ik dit even mocht vertellen!”

Best handig

Hoe zit dat toch met die schijnbare behoefte van taalpuristen om het Nederlands ‘vrij’ van Engels te houden?

*Kom je aan
het Nederlands,
zo lijkt het,
dan kom je aan
heel Nederland.*

Zijn de angsten voor verengelsing überhaupt terecht? En waarom – *why!* – slaat bij de (oudere) één met elk woordje Engels de ergernis toe, terwijl de (jongere) ander juist naar lieve lust talen blendt?

Te beginnen bij die eerste vraag. Dat is er eentje die de Vlaamse variatielinguïst Stef Grondelaers graag en vaak beantwoordt. Onlangs bijvoorbeeld nog, in voornoemde podcast van taalinstituut Meertens, waar hij werkzaam is als onderzoeker. De betreffende aflevering kreeg de titel ‘Taalverloeding’ mee. Een normatieve, negatieve aanduiding voor een heel natuurlijk fenomeen, vindt Grondelaers – taalverandering houdt je niet tegen. We praten erover verder in een Zoomgesprek.

“Taal is hoe dan ook compleet variabel en veranderlijk”, zegt Grondelaers. “De neiging om een taal te willen bevriezen en beschermen, dat is wat men een standaardtaalideologie noemt: het idee dat er een taal moet zijn die zo mooi en uniform is, dat die een natie kan afdekken.” Vanuit dat idee is de standaardtaal ook ooit voortgekomen. Tot de zestiende eeuw bestonden er enkel regionale dialecten, maar met het uitvinden van de boekdrukkunst en een groeiende behoefte aan Bijbelvertalingen, bleek het toch best handig om een taal te hebben die door een heel land kon worden begrepen en gebruikt. Bij het creëren van die taal kwam direct een stukje ideologie om de hoek kijken: de standaardtaal werd onderdeel van de (zorgvuldig geconstrueerde) nationale identiteit. Grondelaers: “En met dat idee komt ook het verlangen om de taal ‘schoon’ te houden. Of ‘zuiver’.”

Typisch Nederlands

Die standaardtaalideologie werkt nog altijd door. Zo bezien is het niet gek dat in 2019 uit een onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau naar voren kwam dat we onze taal (niet *Onze Taal*, helaas) zien als typerend voor Nederland, meer nog dan de rood-wit-blauwe vlag of die mythische Elfstedentocht. Uit het onderzoek bleek ook dat Nederlanders – in de woorden van de *Editie NL*-redactie – “niet bepaald *amused* zijn met de verengelsing van onze taal”. Kom je aan het Nederlands, zo lijkt het, dan kom je aan heel Nederland.

Hoewel dat sentiment dus historisch goed te verklaren valt, blijft het belangrijk om stil te staan bij de →

nationalistische geschiedenis die erachter schuilgaat, vindt gepromoveerd taalwetenschapper en auteur van het boek *English in the Netherlands* Alison Edwards. Zij vreest voor een meer gepolariseerde houding tegenover het mixen van talen. “Attitudes jegens taal bestaan niet in een vacuüm,” stelt ze in een mail, “maar binnen een omvattender politiek klimaat.” Met de groei van rechts-nationalisme zou het veroordelen van Engels bijvoorbeeld ook kunnen toenemen. “Natuurlijk zijn niet alle mensen die sterke ideeën hebben over het gescheiden houden van talen rechts-nationalisten”, verduidelijkt Edwards. “Vaak zijn het onderwezen, goedbedoelende mensen, die hebben geleerd dat het gescheiden houden van talen het ‘juiste’ of ‘correcte’ is om te doen, en het is geenszins mijn bedoeling om die mensen te beledigen. Maar het zou goed zijn als er een breder besef ontstond van waar die ideeën over juistheid en correctheid oorspronkelijk vandaan komen.” Als je die chauvinistische wortels van taalpurisme niet voor ogen houdt, kom je misschien onbedoeld in een hoek terecht waar je eigenlijk niet wilt zijn.

Soulmate of zielsverwant

In other words: inherent verkeerd vinden deze taalkundigen taalvermenging helemaal niet. In veel opzichten kun je juist van een verrijking spreken, vindt Eline Zenner, universitair hoofddocent Nederlands aan de Katholieke Universiteit Leuven. “Het feit dat er Engelse woorden opduiken in het Nederlands – ja, dat is logisch”, zegt Zenner via Zoom. “Dat gebeurt bijvoorbeeld omdat er nieuwe zaken en concepten zijn die een nieuwe naam nodig hebben, die al bestaat in het Engels. Of er is zoiets als een *soulmate* en een *zielsverwant*: die drukken net niet helemaal hetzelfde uit. Soms staat het gebruik van het Engels je toe om daar bepaalde sociale boodschappen mee af te geven. Dus in die zin is het geen verarming – het is een verrijking, op lexicaal niveau.”

Daarbij lijkt onze taal aardig robuust als het aankomt op het incorporeren van woorden van ‘buiten’. “De academische opvatting is dat het gebruik van Engels in het Nederlands gewoonlijk vorm krijgt in stukjes of zinnestelsels Engels die in een Nederlandse context worden ingevoegd, en niet zozeer in een herstructurering van

“Het Nederlands gaat echt niet ten onder aan een paar realitysterren die ‘oh my god’ blijven zeggen.”

de Nederlandse grammatica”, schrijft Edwards. (Denk: “Ik ben *all for the experience*, snap je?”) “En wanneer het gaat om individuele woorden – werkwoorden als *chat* of *surf* bijvoorbeeld – worden ze doorgaans aangepast aan de Nederlandse grammatica. Dan krijg je: ‘Ik was aan het chatten/surfen’, en niet: ‘Ik was aan het *chatting/surfing*.’”

Hoe the fuck

Die aanpassingen gaan zo ver dat je de woorden al gauw kunt beschouwen als Nederlandse – of vernederlandste – woorden. Op soortgelijke wijze nemen we ook weleens een sjabloontje over dat we dan invullen op z’n Nederlands. “Sinds kort ben ik bezig met analyses van het *f*-woord”, vertelt Zenner, “en allerlei manieren waarop dat zich een weg vindt naar het Nederlands. Bijvoorbeeld in het sjabloon ‘vraagwoord + *the fuck*’: daarbij zie je dat we het Engelse patroon soms geheel in het Engels overnemen (*‘who the fuck’*, *‘how the fuck’*), maar ook steeds meer gaan gebruiken met Nederlandse woorden (*‘wie de fuck’*, *‘hoe the fuck’*). Over twee jaar weet wellicht niemand nog dat we die constructie ooit hebben overgenomen uit het Engels – dus waarom zouden we daar eigenlijk van wakker liggen?”

Taalwetenschappers zijn dan ook geneigd te zeggen dat deze leenconstructies geen bedreiging vormen voor de taalkundige structuur van het Nederlands, schrijft Edwards, zelfs al acht ze de kans aanzienlijk dat het gebruik van Engels onder Nederlandstaligen inderdaad aan het toe-

nemen is. “Ondanks wat een hoop moord-en-brandschreeuwers je wellicht doen denken, is het Nederlands geen kleine, maar een middelgrote wereldtaal, die hier krachtig wordt ondersteund door het schoolsysteem, de overheid, bibliotheken en andere instituties. Het Nederlands gaat echt niet ten onder aan een paar realitysterren die *oh my god* blijven zeggen.”

Slecht getimede swag

Rest nog de vraag: waaróm gebruiken realitysterren – en met hen vele andere, voornamelijk jonge mensen – zo graag frasen als *oh my god*? Daar hebben we toch ‘gewoon’ onze *homegrown* alternatieven voor?

Het antwoord op die vraag draait opnieuw om identiteit, maar dan om die van een individu in plaats van die van een hele natie. “Een taal is eigenlijk een gereedschapskist om identiteit te bouwen”, legt Grondelaers uit. Verschillende accenten en talen worden – al dan niet bewust – gekoppeld aan verschillende imago’s. Engels staat wat dat betreft te boek als mondiale taal: als modern, stedelijk, *cosmopolitan* en jong. “Dus mensen geloven dat ze door veel Engels te gebruiken die uitstraling hebben.”

Dat kan werken: mix je je Engels goed, dan kom je vlot over; *in touch* met de nieuwste trends. Maar de plank mislaan is een reëel risico. Voor je het weet, lacht de gedroomde doelgroep je genadeloos uit wanneer je een slecht getimede *swag* in het gesprek gooit. Of je gebruikt zo veel Engels dat het eerder als geforceerd dan als vlot wordt ervaren. “Ik heb het wat dat betreft weleens over ‘harmonie’ gehad in een publicatie”, zegt Grondelaers. “Harmonie impliceert dat je je identiteit een beetje in proportie houdt met de identiteit van de ander. Als je gaat overstileren, als je zoveel Engels gaat gebruiken dat de ander zich afvraagt: waarom doet ze dit? – dan is het niet oké. Het moet natuurlijk blijven klinken; ik denk dat dat het criterium is.”

Misschien was Melany aan het overstileren geslagen. Of misschien liet de kijker zich gijzelen door een standaardtaalideologie. Waarschijnlijk ligt het antwoord daar ergens tussenin. Hoe het ook zij: Melany heeft die dag in de villa niet haar *happily ever after* gevonden, ook al was ze best tevreden met de man die haar was toebedeeld (“Dat hebben ze goed gedaan. *Seriously! Because I was looking for somebody* met een kleine baard”). Jammer, maar zo blijft er wel een deur open voor een herkansing. En met een beetje wederzijdse welwillendheid kan dan tussen Melany en de kijker – *who knows!* – tóch nog harmonie ontstaan. ■

Greetings from Paulien

Paulien Cornelisse woonde met haar gezin een jaar in Sheffield, waar ze Nederlandse les gaf aan de universiteit.

Bedoeling

Aan het eind van mijn jaar in Engeland maakte ik een lijstje met Engelse woorden die ik had geleerd. Dat waren opvallend vaak korte, kleine woordjes. Een *skip* is zo’n container waarin sloopafval wordt gegooid. *The tip* is ‘de stort’. Een sandwich kun je ook een *butty* noemen, of een *sarnie*. Dat laatste woord is een soort afkorting van *sardine sandwich*, maar inmiddels kan er van alles op zitten. En een *bap* is een bolletje.

Wat het Engels heeft, en het Nederlands niet, is wat ik nu maar even noem: ‘de meelevende *sorry*’. Als je in Nederland ‘*sorry*’ zegt, dan neem je iets van schuld op je. In Engeland kun je ook als je niets met de situatie te maken hebt, ‘*sorry*’ zeggen. Stel, iemand is ernstig ziek, dan kun medeleven tonen met ‘*I’m so sorry*’. In het Nederlands moet je het doen met ‘*O neeeee*’ of ‘*Wat heftig*’ of het veel nadrukkelijker aanpakken: ‘*Ik vind dit heel erg naar voor je*.’ En daarna hebben veel Nederlanders de neiging om iets te doen met ‘*maar goed*’ (‘*Maar goed, je bent in goede handen in het ziekenhuis*’). In het Engels gebeurt dat minder.

Zijn er nu ook dingen die je in het Nederlands makkelijker uitdrukt dan in het Engels? Ik miste tijdens mijn jaar in Engeland vaak het volgende begrip: *de bedoeling*. Natuurlijk kun je in het Engels wel zeggen: ‘*What is the meaning of this?*’ maar dat klinkt streng of zelfs aanvallend. Een neutrale vraag als: ‘*Ik heb nog nooit geholpen bij de sportdag; wat is precies de bedoeling?*’ wordt in het Engels omslachtiger: ‘*What am I supposed to do?*’ Het klinkt meteen alsof er paniek is. Terwijl *de bedoeling* rustig en neutraal is.

Bedoeling – een lekker klinkend woord, en qua uitspraak ook haalbaar voor Engelsen. Zoals de Denen het woord *hygge* (‘gezelligheid’) internationaal hebben uitgerold, zo zouden wij misschien groot kunnen worden met *de bedoeling* (pronounce: buh-DOO-ling).

Paulien Cornelisse

We danken Paulien Cornelisse voor de mooie columns uit Engeland, en wensen haar het allerbeste toe terug in Nederland. In november verschijnt haar nieuwe boek *De verwarde cavia: terug op kantoor*.

Waar komen onze uitdrukkingen vandaan?

Een vinger in de pap hebben

In een beschrijving van een documentaire over de zangeres Céline Dion schrijft een recensent eerder dit jaar dat het team van de zangeres “ongetwijfeld ook een vinger in de pap” heeft gehad. Het team van Dion heeft dus zich er dus mogelijk flink mee bemoeid. Als je deze uitdrukking wat langer bekijkt, valt er iets op: je vinger in een bord of pannetje pap steken lijkt niet dé manier om jezelf eens even flink laten gelden.

Pap, taart of pie

Het oudste krantencitaat waarin *een vinger in de pap* figuurlijk voorkwam, dateert uit 1905: “Dat Frankryk wel zalig op zal passen en geen vinger in de Balkan-pap steken is nogal duidelijk.” Frankrijk hield zich dus helemaal buiten de perikelen op de Balkan. Tien jaar daarvoor stond in een andere krant een artikel over politici “die ook ‘een vinger in de taart’” wilden hebben. En in een artikel uit 1908 waren het de Grieken die er wel voor uitkeken een “vinger in de pie” te steken als het om de Balkan ging.

Dat in de laatstgenoemde citaten *taart* en het Engelse woord *pie* voorkomen, is volgens de (spreek)woordenboeken geen toeval. Die gaan er namelijk van uit dat *een vinger in de pap hebben/steken* een leenvertaling is van de Engelse uitdrukkingen *to have a finger in the pie* en *to have a finger in every pie*. Daarmee is bedoeld ‘veel invloed hebben’. *To have a finger in the pie* kan ook betekenen: ‘een bemoeial zijn’.

Shakespeare

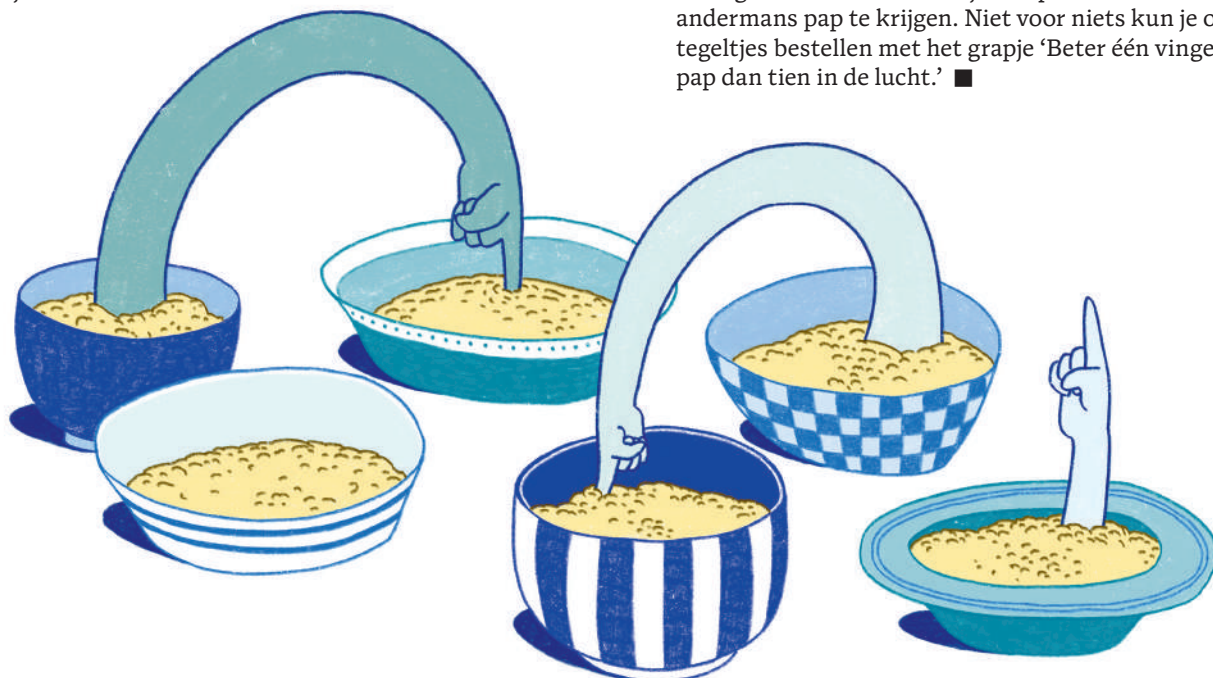
Engelse spreekwoordenboeken verwijzen naar Shakespeare om te laten zien dat deze uitdrukkingen al eeuwenlang in gebruik zijn. In het stuk *Henry VIII* (uit 1623) staat: “No man’s pie is freed / From his ambitious finger” (‘niemands taart blijft gevrijwaard van zijn ambitieuze vinger’).

De oorsprong van de uitdrukking is niet helemaal duidelijk. Het waarschijnlijkst is dat we moeten denken aan iemand die met zijn vingers aan een taart zit om ervan te snoepen of te proeven. Daarbij is duidelijk dat snoepers ervan af moeten blijven. Maar als het gaat om degene die de taart maakt, is het een andere zaak. Dan hoort een proevende ‘finger in every/the pie’ er juist bij als je je best doet een lekkere taart te maken.

In de pap brokkelen

Waarom is in de Nederlandse versie van deze uitdrukking het woord *pap* gebruikelijk geworden? Doordat het woord *pap* meer op *pie* lijkt dan *taart*? Of is de uitdrukking *iets in de pap te brokkelen hebben* van invloed geweest, een variant van *iets in de melk te brokkelen hebben*? Als je brood of beschuit in de pap of melk kon brokkelen, was je rijk genoeg om er iets voedzamer van te maken. Dit teken van rijkdom werd later figuurlijk opgevat als ‘invloedrijk zijn’.

Als het gaat om je eigen pap, is het vooral fijn als anderen hun vingers thuishouden, zodat je je eigen gang kunt gaan. Je kunt natuurlijk wel proberen een vinger in andermans pap te krijgen. Niet voor niets kun je online tegeltjes bestellen met het grapje ‘Beter één vinger in de pap dan tien in de lucht.’ ■

Guus Middag leest ... levend Nederlands

Voor onze ogen lijkt het werk van veel negentiende-eeuwse schrijvers nogal stijfjes – maar er is ook werk dat nu nog steeds levendig oogt.

Meer dan anderhalve eeuw geleden, in 1862, schreef Multatuli dat hij zich voornam om “levend hollandsch” te schrijven. Maar dat viel niet altijd mee. “Ik leg me toe op ’t schryven van levend hollandsch. Maar ik heb schoolgegaan.” Het was een sneer aan het adres van de negentiende-eeuwse schoolmeesters met hun starre taal- en schrijfonderwijs. Dat was geen recept voor levendigheid. Het zal ook een sneer zijn geweest aan het adres van zijn letterkundige collega’s. Die schreven maar brave en burgerlijke werkjes, vond hij: belerende betogen over familie, vaderland en vroomheid. ‘Domineespoëzie’ is de naam die er later aan gegeven werd.

Onbestudeerd proza

Welke schrijvers uit de negentiende eeuw zijn nu nog leesbaar? Dat vroeg Kees Verheul (1940-2024) zich ook af, in een van zijn essays. Het zijn er niet veel. Multatuli is er een. Van de dichters: Piet Paaltjens en De Schoolmeester, allebei vertegenwoordigers van het humoristische genre. Wat nog meer? *De brieven van Vincent van Gogh* – die behoren, met de *Max Havelaar*, tot de meest gelezen boeken uit die tijd. Maar verder?

Alleen wie goed zoekt, kan nog andere namen vinden. Verheul schreef over de door hem ontdekte schilder Gerard Bilders (1838-1865). Hij zou als schrijver volledig onbekend zijn gebleven als niet zijn mecenas, Johannes Kneppehout, na zijn vroege dood had besloten een keuze uit zijn brieven en

dagboeken uit te geven, voor een klein publiek. Zo leerde Verheul Bilders kennen, en hij was meteen enthousiast. Hij rekende diens brieven en dagboeken “tot het levendigste en ontroerendste proza” uit de Nederlandse romantiek.

Die levendigheid was te danken aan de onopzettelijkheid ervan, meende Verheul. Het is “onbestudeerd proza” – een mooie term voor de argeloze zinnen van de jonge schilder die helemaal geen ‘literatuur’ wilde schrijven, en ook niet aan ‘letterkunde’ wilde doen. In de onbestudeerde stijl van zijn brieven en dagboeken “is hij direkt, met snelle eenvoudige zinnen die van de ene inval op de andere springen. (...) Hij kan ernstig zijn, speels of bitter.” Geen schrijftaal, maar spreektaal. De grote verrassing voor Verheul was dat alles wat Bilders schreef nu nog steeds fris en naturel oogt.

Mengelmoesje

In een voetnoot vermeldde hij dat hij dezelfde ervaring (van “onvergetelijk proza”) had gehad bij het lezen van de brieven van Matthijs Maris (1839-1917). Ook een negentiende-eeuwer, ook een schilder, net als Van Gogh en Bilders, en ook onbekend als schrijver. Hij schreef “in een origineel mengelmoesje van beschaafd Nederlands, Engels en plat Haags dat aan James Joyce op zijn meest geïnspireerde momenten doet denken”. Nieuwsgierig geworden ging ik op zoek naar brieven van Maris, om mij al gauw, net als Verheul, te verbazen over de

levendigheid ervan. Elke zin van Maris is origineel en onvoorspelbaar, om niet te zeggen: onbestudeerd. Er zit volkstaal in: het gaat over een “woningkie”, “teleurstellingkies”, en over “zoo’n kleine Kanebraayer van een snotneus”. Om spelling en de vervoeging van sterke en zwakke werkwoorden bekommert hij zich niet: “ik wierdt”, “een Hollander die de Hobo blaasde”, “de boek”, “tietel”. Formele en informele wendingen wisselen elkaar af: “maar dit thing is me nog nooit in mijn imaginatie opgekomen”. Engels en Nederlands klutst hij achteloos door elkaar: “I have not the slightest recollection dat Jaap erbij was”, “So de zaakjes waren gauw verholpen to groote satisfaction for every one”, “I put on ‘my stoute schoenen’”.

Maris woonde acht jaar in Parijs, en veertig jaar in Londen, wat zijn mengtaal voor een deel verklaart. Maar het belangrijkste lijkt toch te zijn dat het hem allemaal niet zo veel kon schelen. Hij wilde niet netjes schrijven. Hij schreef zoals het in zijn “harsenpanbol” opkwam. Hier is geen dominee aan het woord, en ook geen schoolmeester – hier klinkt een vrije geest, en die is van alle tijden. Hij moest veel te vaak “voor de pot werken”, zeer tegen zijn zin. “Het is allemaal de schuld van het geldje. The root of all evil, zooals ze dat hier noemen.” De negentiende eeuw is ver weg, maar als je Maris leest, is het alsof hij voor je zit, levend en wel, mopperend en wel. ■

Zuurstokroze, hemelsblauw

Als het om kleur gaat, kun je niet genuanceerd genoeg zijn. Het is nogal een verschil of je brandweerrood of bordeauxrood op je lippen smeert. Of dat je pak mosgroen is of gifgroen. Het zijn allemaal vergelijkingen: de lippenstift is 'rood als bordeauxwijn' en het pak is 'groen als gif'.

Alleen al in Van Dale staan enkele honderden van die kleurvergelijkingen. Hier een greep eruit.

✍ Saskia Aukema 🗣 Josje van Koppen

banaan }
 boter }
 citroen }
 pis } geel
 sinaasappel }
 stro }
 zand }
 zwavel }

amber }
 ei }
 kanarie }
 kerrie } geel
 mais }
 meloen }
 mosterd }
 oker }
 saffraan }

alarm }
 bloed } rood
 brandweer }
 frambozen }
 signaal }

bordeaux }
 kardinaal }
 kers } rood
 lak }
 robijn }
 scharlaken }
 wijn }

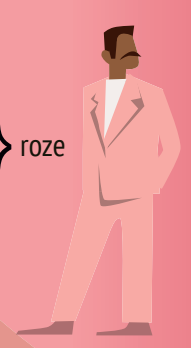
cyclaam }
 fuchsia } roze
 porno }

(bak)steen }
 klaproos } rood
 paprika }
 tomaat }
 vuur }

baby }
 barbie }
 biggetjes } roze
 bubblegum }
 zalm }
 zuurstok }

kaneel }
 lever } bruin
 ree }
 roest }
 zonnebank }

biljart } groen
pistache }
smaragd }

appel } groen
gif }
gras }
spinazie }

melk } wit
room }
sneeuw }
spier }

hagel } wit
krijt }
lelie }
lijk }

fluweel } zwart
git }
inkt }
pik }
raven }

fles } groen
monumenten }
mos }
rijtuigen }

leger } groen
olijf }

as } grijs
duif }
lei }
lood }
mist }
muis }
parel }
rook }

gobelin } blauw
hemels }
pauw }
staal }

baby } blauw
melk }
porcelein }

azuur } blauw
koren }
maria }
vergeet-me-niet }

aarde } bruin
chocolade }
koffie }
modder }
poep }

marine } blauw
nacht }
politie }

Jood

De geschiedenis van
een beladen woord

Na *Het n-woord* heeft Ewoud Sanders wederom een boek geschreven over een beladen term: *jood*. Hoe een neutraal woord in het dagelijks taalgebruik soms toch een antisemitische lading kon krijgen.

✉ Ewoud Sanders

‘**W**aar denk je aan bij het woord *jood*?’ Sinds 2011 is die vraag al aan zo’n dertigduizend jongeren voorgelegd. Dit in het kader van het project ‘Leer je burens kennen’.

Dit project is opgezet door de Liberaal Joodse Gemeente in Amsterdam. De synagoge van deze gemeente ligt vlakbij een groot regionaal opleidingscentrum (roc). Aanvankelijk zorgde dit voor spanningen tussen de synagogebezoekers en de leerlingen van het roc. Totdat de pastoraal werker van de Liberaal Joodse Gemeente dit ontmoetingsproject bedacht.

Aan de jongeren wordt gevraagd om hun associaties bij het woord *jood* op te schrijven op een blaadje. Dat mag anoniem. De begeleiders benadrukken dat ze alles mogen opschrijven, dat ze veel gewend zijn en niet makkelijk te beledigen. De ontmoeting, die anderhalf uur duurt, eindigt met een rondleiding door de synagoge.

Beleefdheidsgordijn

De antwoorden van de jongeren zijn veelzeggend. “Als ik de velletjes inneem en de scholieren aanspoor om in een kring te gaan zitten voor het groepsgesprek, lees ik zinnen en

woorden die ik al talloze keren heb gelezen: *rijk, gierig, koosjer, grote neus, Tora, gaskamers, Hitler, verkopen hun moeder, hebben de media in handen, pakken land af en joden zijn IS [ISIS]*”, aldus journaliste Natascha van Weezel, die betrokken is bij dit project.

Van Weezel schreef dit in 2018, op de website van de Nederlandse Boekengids. Inmiddels is deze situatie niet verbeterd, eerder verslechterd. De huidige coördinator merkt dat de gesprekken de laatste tijd moeilijker verlopen. De leerlingen zijn gereserveerder en trekken een ‘beleefdheidsgordijn’ op. Debet hieraan zijn de

spanningen sinds de aanslag van Hamas op 7 oktober 2023 en de daarop volgende oorlog in Gaza.

Negatief

De spanningen zijn natuurlijk niet van vandaag of gisteren. Dat zie je ook terug in de enkele honderden woorden en uitdrukkingen over joden die er bestaan in het Nederlands. Die zijn vrijwel allemaal negatief: joden zouden de boel doorlopend bedriegen, laf en gierig zijn, wreed, ze zouden anders lopen, bewegen, praten, ruiken – lees: stinken – en ga zo maar door.

Lang niet alle woorden en uitdrukkingen over joden zijn in onze woordenboeken vastgelegd. Daar kwam ik achter toen ik in 2005 een enquête hield over het beeld van joden in de Nederlandse taal. Zestien vragen, te beantwoorden via een formulier op de website van Onze Taal. Deze enquête kreeg indertijd veel media-aandacht. Het gevolg was dat ruim tweeduizend mensen reageerden. Jong en oud, uit alle delen van Nederland en Vlaanderen.

Een jood in je keel

Allerlei woorden en uitdrukkingen over joden gaan terug op passages in de Bijbel. Het evangelie van Mattheüs beschrijft bijvoorbeeld hoe Jezus door joodse priesters en rechters wordt mishandeld: “Daarop spuwden ze hem in het gezicht en sloegen hem. Anderen stompten hem.”

Dit is de basis voor de uitdrukkingen *een jood spuwt in het aangezicht* en *spuwen gelijk een jood*. Al in 1710 gaf een woordenboek als voorbeeldzin bij het woord *bespuwen*: “De Jooden bespogen Christus.”

De joodse publicist Joseph Gompers (1899-1945) hoorde iemand in Den Haag zeggen: “Ik heb een jood in de keel.” “Toen ik naar de betekenis hiervan vroeg,” schreef hij in 1926, “bleek mij, dat de spreker leed aan een aandoening zijner keel-slijmvliezen, waardoor hij last had van fluimen.” Ook *een ouwe* (of *oude*) *jood in de keel / strot hebben* werd gebruikt voor ‘schor zijn’ – tegenwoordig zegt men doorgaans *een kikker in je keel hebben*.

Een scheldwoord voor ‘jood’ was *spuugjood*. In Drenthe werd *spuugjeude*

ook gebruikt voor ‘een veelpratende verkoper’. Een kwispedor, een bak om in te spugen, werd in Friesland *een joad* genoemd.

In plaats van ‘Er zit een gat in je broek’ zei men in Antwerpen: ‘Er heeft een jood op uw broek gespuwd.’ Een kind dat liep te spugen werd er een *jode(n)spouwer* genoemd; ‘speeksel’ of een ‘fluim’ heette er *jodenvet*. In Nederland had *jodenvet* een andere, onschuldiger betekenis: ‘borsthoning’ (een geneesmiddel).

Knoflook is jodenlui

Veel andere uitdrukkingen gaan terug op joodse tradities die door niet-joden met argusogen werden bekeken. Anders dan christenen bidden joden ieder voor zich, hardop, al dan niet

Joden zouden de boel doorlopend bedriegen, laf en gierig zijn, en ga zo maar door.

op een melodieuze manier, de een vlugger en luider dan de ander. Tegelijkertijd staan andere joden tijdens zo’n dienst soms met elkaar te praten. ‘Het lijkt hier wel een jodenkerk’, maakten niet-joden daarvan, als iedereen tegelijk spreekt of schreeuwt. Niet alleen de reuring binnen de synagoge werd door niet-joden bespot, maar ook het waarheidsgehalte van alle uitingen daar: ‘Als het maar waar is, zeggen (of: zingen) ze in de jodenkerk’ werd gezegd om te benadrukken dat iets niet klopt.

Ook joodse eetgewoonten leverden nieuwe woorden op. Joden aten bijvoorbeeld al knoflook voordat dit algemene gebruikelijk werd. In allerlei oudere bronnen staat dat joden naar knoflook stinken. In Zuid-Holland noemen sommige mensen ‘knoflook’

nog *jodenjuin*, in Groningen *jeden-siepeledies*, elders *jodenlui*.

En dan is er nog het joodse verbod op het eten van varkensvlees. Dat leidde tot neutrale zegswijzen zoals *als de joden spek eten* voor ‘nooit, nimmer’. Maar ook ontstonden er uitdrukkingen met een negatieve betekenis – voor ‘ergens niet welkom zijn’ bijvoorbeeld: *ergens gezien zijn als een ham op een jodenbruiloft* of *ergens gezien zijn als een ham in een jodenkeuken*. Of voor ‘arm zijn, geen geld hebben’: *naar geld ruiken als een jood naar spek*.

Zo zei je dat nou eenmaal

In de antwoorden op mijn enquête benadrukten veel respondenten dat de woorden en uitdrukkingen over joden die zij gebruikten, stellig niet discriminerend waren bedoeld. Zo zei je dat nou eenmaal. Ze hadden die woorden en zegswijzen van hun ouders of soms van hun grootouders geleerd. En die mensen waren zeker geen antisemieten. Sterker, sommige hadden gedurende de oorlog joden bij hen thuis laten onderduiken. “En toch”, schreef iemand, “sprak mijn vader de joodse winkelier bij ons in het dorp zeker tot in de jaren zestig aan met *joodje*. ‘Hé joodje, hoe gaat ’t vandaag?’”

Wat je hier ziet, is dat de spreker bepaalt hoe de toehoorder een en ander moet ontvangen. Mocht de ontvanger iets zeggen als ‘Dat vind ik niet zo leuk’, dan is een standaardreactie: ‘Ah joh, stel je niet zo aan, niet zo overgevoelig reageren, hoor!’

Dat geldt natuurlijk niet alleen voor woorden en uitdrukkingen die betrekking hebben op joden, maar bijvoorbeeld ook voor het *n*-woord. En voor woorden als *homo* (‘hé, homo!’), *flikker*, *mietje* en *nicht*.

Wat dat betreft wens ik alle vormen van discriminerend taalgebruik dezelfde bestemming toe: de prullenbak. Of nee, bijzetting in een taalmuseum. ■

Dit stuk is deels gebaseerd op de inleiding van Ewoud Sanders’ boek *Jood, de vergeten geschiedenis van een beladen woord*, dat omstreeks 20 september verschijnt bij Walburg Pers.

Open podium

Illustratie: Yfke de Jong

‘Tussen haakjes’

Arie Snoek - Rotterdam

Als je wilt aangeven dat je een woord ironisch of op een andere manier niet heel letterlijk bedoelt, kun je erbij zeggen: ‘tussen aanhalingstekens’. Bijvoorbeeld: ‘Dat was heel fout, tussen aanhalingstekens’, of: ‘Dat had hij natuurlijk weer, tussen aanhalingstekens, perfect gedaan.’ Vaak zie je dat de spreker daarbij ook nog eens ter ondersteuning met beide wijs- en middelvingers twee aanhalingstekens nabootst.

Alleen: veel mensen zeggen in dat soort gevallen niet ‘tussen

aanhalingstekens’, maar ‘tussen haakjes’ – zelfs als ze daarbij met hun vingers toch duidelijk het aanhalingstekengebaar maken. Het zal u misschien ook opgevallen zijn, want het komt heel vaak voor. Onlangs hoorde ik het zelfs bij een hoogleraar neerlandistiek, tijdens een promotieplechtigheid. Ze stelde de promovenda een kritische vraag waarbij ze bij een bepaald woord even het aanhalingstekengebaar maakte, maar tegelijkertijd zei: “tussen haakjes”.

Na afloop van de promotie zat ik

me af te vragen of er misschien weer een taalverandering had plaatsgevonden en het woord *haakje* er inmiddels een betekenis bij had gekregen, namelijk ‘aanhalingsteken’. Ik werd in mijn gepeins gestoord door een taalvriendin die de hoogleraar ook ‘tussen haakjes’ had horen zeggen in plaats van ‘tussen aanhalingstekens’. Tot mijn verbazing (en ook wel: schrik) voegde ze eraan toe: “En jij doet dat ook vaak” – waarbij ze overduidelijk géén aanhalingstekens gebruikte, en ook geen haakjes.

Vreemdgaan 'op'

Jan Kooistra - Anloo

Ik werk als docent Nederlands en al een paar jaar valt het mij op dat leerlingen, met name in de bovenbouw, het telkens hebben over 'vreemdgaan op'. Ze bedoelen daarmee dat iemand zijn vriend of vriendin bedriegt met een ander. Je

gaat dus vreemd mét een ander maar je gaat vreemd óp je partner – vergelijkbaar met het Engelse *to cheat on someone*.

Zelfs in een opstel schreef een leerlinge dat het hoofdpersonage Stijn, uit de roman *Komt een vrouw*

bij de dokter vreemdging 'op' Carmen, zijn vrouw.

Ik kende deze vorm van *vreemdgaan* (nog) niet en ben eigenlijk heel benieuwd of meer mensen dit om zich heen horen.

Herhaling van zinnen

Anita Boelsums - Amsterdam

Het viel me voor het eerst op toen mijn schoondochter haar pasgeborene verschoonde. "Zullen we zo wat melk voor je maken ... zullen we zo wat melk voor je maken?" kirde ze liefdevol. Twee keer achter elkaar. Korte pauze ertussen. Even later begon ik ook: "Kom maar bij oma ... kom maar bij oma." "We zeggen alles twee keer tegen Sten", zei ik. Ik begon erop te letten. Zelfs nu ik wist dat we dat deden, was het niet te stuiten. "Zo, nu even je jasje aan ... even je jasje aan." Grappig, maar waarom doen we dat eigenlijk?

Ik vroeg wat rond en observeerde mensen met baby's in mijn omge-

ving. Bingo! Herhaling van lieve zinnnetjes alom. Zelfs nadat ik de ouders er bewust van maakte. "O, ik doe het ook bij mijn hond", vertelde een vriendin me. "Bijvoorbeeld als ik hem eten geef."

Zou het te maken kunnen hebben met wezens die (nog) niet kunnen praten, bedacht ik. Maar nee: een andere taalliefhebbende vriendin die door mij was gaan opletten, hoorde het zichzelf ook doen bij haar driejarige kleinzoon. En sinds ik het fenomeen zelfs op vakantie in Finland hoorde, is mijn nieuwsgierigheid alleen maar groter geworden.

Clusterfuck

Frieda de Jong - Hardegarijp

"De Nederlandse taal schiet tekort in de PAS-melders-kwestie", kopte de *Leeuwarder Courant* in juni. In het artikel zelf stond: "In het Engels noem je een opeenhoping van ellende en tegenslagen een *clusterfuck*. Een beter woord voor de stikstof-ellende die zich in de rechtszaal openbaarde is er niet."

Is er een Nederlands woord voor *clusterfuck* te bedenken? Dat leek mij een mooie vraag voor de lezers van *Onze Taal*.

Dysscriptie

Claudia Calberson - Antwerpen

Ik maak nogal eens typfouten. Hier enkele voorbeelden uit mijn mails:

- *tto* > *tot*
- *compisositie* > *compositie*
- *strkas* > *straks*
- *paino* > *piano*
- *bolklfluiten* > *blokfluiten*
- *flokbluiten* > *blokfluiten*

Dyslexie is een bekend begrip, maar ik lijd blijkbaar aan 'dysscriptie'. Alleen bestaat dat woord (nog) niet: het staat in elk geval niet in de Van Dale. Misschien een ideeetje om het erin te zetten! Mijn huisarts vond het een prima woord.

Lost in translation

Hans van der Veen - Leiden

Decennia geleden fietsten mijn vrouw en ik door Zuid-Engeland. Onze nieuwe Carl Denig-schaapskooilufeltent had ik trots onder de snelbinders. Op een driesprong stopten we en bogen we ons over de kaart. "Are you lost?" Dat hoor je al heel gauw in Engeland. Verfrissend. Twee dames van bestemde leeftijd, met gepoederde gezichten, bleven bij ons staan. Een der dames richtte zich tot mijn vrouw en zei "Lovely

teint you have." Ik tikte apetrots op de tent achter mijn rug en zei "It's a new one!"

Hoe het gesprek verder liep, weet ik niet meer. In elk geval paktten we de goede richting. Een paar kilometer verderop zei mijn vrouw dat de dames ongetwijfeld haar gezond-bruine gelaatskleur bedoeld hadden. De eerstvolgende minuten maar zwijgend verder gefietst.

Louisiana van Onna fotografeerde een opgezette hop uit de collectie van het Museon in Den Haag – via een telescoop: “Omdat ik me afvroeg: is dit hoe we in de toekomst alle vogels zullen zien? Alleen op heel verre afstand?”

Waarom de hop misschien wel ‘hu-pu-pu’ moet heten

Op zoek naar een universele vogelnaam

Wie goed oplet, heeft in deze tijd van het jaar kans om de hop te zien. Hoe zou dat vogeltje heten als hij een internationale naam zou krijgen? Kunstenaar Louisiana van Onna legde het voor aan de inwoners van de landen waar de hop leeft.

Wat voor geluid maakt een wielewaal? Iedereen die de komiek André van Duin nog kan nazingen met zijn jarentachtig-hit over die vogel, weet het antwoord op deze vraag: “Dudeljo klinkt zijn lied / Dudeljo en anders niet”.

Maar wat als je de roep van de wielewaal zou horen zonder enige voorkennis? Dan zou je diens roep misschien omschrijven als *priedoedie*, *trzi-liu-zi* of *wiejoewieo*. Dat deden in ieder geval de mensen die meewerkten aan het project *Taalvlucht* van kunstenaars Louisiana van Onna.

Met een bandrecorder vol getierelier en geflierefluit trekt zij er sinds 2020 op uit om mensen met heel verschillende taalachtergronden vogelgeluiden te laten beluisteren, en hun vervolgens te vragen die geluiden op te schrijven. Welke vogels het zijn, houdt ze vooraf geheim.

Koekoek

Van Onna: “Ik heb zelf altijd erg van vogels gehouden en omdat ik op een steenworp afstand van België ben opgegroeid, was ik altijd bezig met grenzen en taalverschillen. Toen ik me steeds meer begon te verdiepen in klimaat en biodiversiteit, én ik ontdekte dat de namen van de vogels vaak samenhangen met het geluid dat ze maken, besloot ik daar iets mee te doen.”

Het klopt dat veel vogels zijn genoemd naar hun roep. Dat geldt niet zozeer voor de wielewaal (die kreeg zijn naam waarschijnlijk ook door zijn bosrijke leefomgeving of goudgele kleur), maar bijvoorbeeld wel voor de koekoek en de hop. De geluiden die die vogels maakten, klonken in de oren van de Nederlandstalige naamgevers kennelijk ongeveer als – inderdaad – ‘koekoek’ en ‘hop’. In andere landen kregen deze vogels andere namen. Zo heet de hop in het Engels *hoopoe*, in het Duits *Wiedehopf*, in het Afrikaans *hoephoe* en in het Gaelisch *húpú*. De koekoek heet over de grens *gøg* (in het Deens), *pepûk* (Koerdisch), *cuc* (Roemeens) en *käki* (Fins). En die hop en koekoek intussen maar lekker vliegen – zonder zich een seconde druk te maken om grenzen, talen en de namen die ze zoal krijgen. Grappig en inspirerend, vond Van Onna.

Zou het ook niet eens aardig zijn op zoek te gaan naar een internationale naam voor de vogels, vroeg ze zich vervolgens af: een naam zonder grenzen? Daarvoor gebruikte ze niet de bestaande vogelnamen met wortels in het verleden, maar ze vroeg mensen in het hier en nu eens goed te luisteren. “Een bevriende programmeur ontwierp voor mij vervolgens een generator die alle gegeven antwoorden kan ‘middelen’.” Op dit moment is Van Onna nog bezig de circa vijfduizend vogelgeluiden te digitaliseren die mensen voor de koekoek en de wielewaal hebben aangedragen, “een arbeidsintensief klusje”. Maar de hop heeft al wel een nieuwe naam.

Luchtalarm

Van Onna zag de hop ooit eens in Frankrijk: “Een mooie verschijning met een prachtige kuif en een roep die in de naslagwerken wel wordt omschreven als ‘een diepe hobo-achtige klank’.” In onze contreien komt de vogel weinig voor, maar door klimaatverandering wel steeds

“Door klimaatverandering mocht het Nederlands opeens meedoen in de zoektocht naar een nieuwe naam.”

vaker. De hop houdt van warmte en die vindt hij in de Lage Landen meer en meer. Zo kan het dat we de hop niet alleen meer als trekvogel zien, maar dat die hier zelfs broedt. En tegelijkertijd gaat het niet goed met het vogeltje: wereldwijd wordt hij steeds zeldzamer.

Van Onna: “In mijn zoektocht naar een nieuwe naam heb ik me geconcentreerd op de talen van Europese landen en Zuid-Afrika, de landen waar de hop broedt en overwintert. Door de klimaatverandering mocht het Nederlands dus ook opeens meedoen in de zoektocht naar een nieuwe naam.”

Deelnemers aan het luisterexperiment deden hun best de hoproep nauwgezet te noteren: *hoehoe*, *piu-piu-piu*, *koo-koo-koo* schreven ze op, en iemand noemde het geluid zelfs “een luchtalarm”. “Maar er waren ook overeenkomsten in de antwoorden. De meerderheid was ervan overtuigd dat er drie open lettergrepen klonken, dat het woord begon met een *h*, en dat er driemaal een *oe* te horen was. Die *oe*-klank werd vervolgens door de meeste Europeanen opgeschreven als een *u*. En zo kwam generator met een nieuwe universele naam voor de hop: *hu-pu-pu*.”

Hoboriet

Hoe reageren mensen vervolgens op die nieuwe naam? “Wisselend. Als Nederlanders die naam lezen, interpreteren ze die gelijk als een woord met drie keer de *uu* van *vuur*, en dan zeggen ze: dat klopt helemaal niet met de *oe*-klank die ik hoor. Dat krijg je er natuurlijk van als je mensen twee vertaalslagen laat maken: eenmaal van de vogelklank naar de eigen taal, en vervolgens van de eigen taal naar een specifiek spellingsysteem.”

Is *hu-pu-pu* dan wel een kansrijke naam? Van Onna: “Eigenlijk maakt me dat niet zo uit. Mij is het nooit te doen geweest om voor eens en altijd een nieuwe naam te bedenken. Ik wilde vooral de discussie aanjagen over talen, grenzen en klimaatverandering.”

Sowieso kwam één deelnemer binnen haar project met een nog passender antwoord op de vraag hoe de hop klinkt. Dat was de Haagse hoboïst Peter le Feber. In een video die Van Onna van hem maakte, zie je hoe hij binnen een minuut precies de goede noten raakt en met zijn hoboriet de hop perfect weet na te bootsen. “Niet te vangen op papier, en ook niet in taal. Alleen maar in geluid.” ■

Film, geluid en meer informatie over het project is te vinden via [Tinyurl.com/hupupu](https://tinyurl.com/hupupu). Meewerken aan toekomstig onderzoek? Mail dan naar hello@louisianavanonna.com.

Tuxedo

✍️ Nicoline van der Sijs 🐾 Frank Dam

Een vriendin vertelde me opgetogen dat ze een nieuwe *tuxedokat* had. Een *tuxedokat*, wat is dat en hoe komt het dier aan die naam?

De naam is, zoals zoveel, geïmporteerd uit de Verenigde Staten. Daar heet een zwarte kat met een witte voorkant een *tuxedo cat*, omdat het lijkt alsof de kat een zwart kostuum met wit overhemd draagt. De naam is een jaar of tien geleden spontaan gevormd en nog niet opgenomen in Engelse woordenboeken. Nederlandse kattenliefhebbers hebben het recent overgenomen.

Afgeknipte panden

De logische vervolgvraag is natuurlijk: maar waar komt *tuxedo* dan vandaan? Over de precieze route zijn de meningen verdeeld, maar één ding is zeker: het kledingstuk is vernoemd naar Tuxedo Park, een chique buitenplaats net buiten New York, in 1885 ontwikkeld door Pierre Lorillard. *Tuxedo* ging terug op een woord voor ‘kronkelige rivier’ in een inheemse taal in Amerika. Lorillards zoon Griswold wordt meestal verantwoordelijk gehouden voor de uitvinding van de *tuxedo*: hij zou in 1886 op het jaarlijkse galabal van de door de bewoners opgerichte Tuxedo Club zijn verschenen in een zwart rokjasje met afgeknipte panden, zodat hij vrijuit kon dansen.

Maar het archief van Tuxedo Park bevat de getuigenis van een tijdgenoot met een ander verhaal. Daaruit blijkt dat twee bewoners van het park, miljonair James Brown Potter en zijn echtgenote Cora, in 1886 een bezoek brachten aan Groot-Brittannië. De prins van Wales nodigde hen uit voor een hofbal, en voor die gelegenheid kreeg Potter een kort jasje aangemeten dat al sinds 1852 door Britse kleermakers werd gemaakt en dat *dinner jacket* werd genoemd. Potter introduceerde het jasje daarna bij de leden van de Tuxedo Club, die het op hun beurt overnamen en droegen tijdens een diner in het

chique New Yorkse restaurant Delmonico's. Op de vraag van andere gasten hoe ze aan hun jasje kwamen, antwoordden ze: 'Dat is wat tijdens het diner in Tuxedo wordt gedragen.' En zo kreeg het jasje vanaf 1889 de naam *Tuxedo coat* of *Tuxedo jacket*, kortweg *tuxedo*.

Smoking

Het Nederlands heeft de benaming *dinnerjacket* in 1890 overgenomen uit het Brits-Engels en *tuxedo* in 1904 uit het Amerikaans-Engels. De dresscode-aanduiding *black tie* op uitnodigingen kennen we sinds 1958. Ook dat begrip komt uit Groot-Brittannië en wil zeggen dat men een dinnerjacket dient te dragen – daar hoort namelijk een zwarte das bij.

Maar het normale woord voor deze jasjes is in het Nederlands al sinds 1897 *smoking*. Hoe zit dat? Sinds 1878 was *smoking jacket* ('rookjasje') in Groot-Brittannië de aanduiding voor een jasje dat mannen aantrokken als ze na het diner een sigaartje opstaken. Die naam werd in Frankrijk in 1890 overgenomen en verkort tot *smoking*, maar werd daar gebruikt als aanduiding voor het dinnerjacket en de *tuxedo*. Veel Europese talen, waaronder het Nederlands, hebben *smoking* ontleend aan het Frans. Zelfs in Groot-Brittannië wordt sinds 1922 incidenteel *smoking* in deze zin gebruikt, maar dat geldt als een gallicisme.

Ondertussen zal het de *tuxedokat* een zorg zijn hoe zijn kleurtekening heet, wat hem betreft is *smokingkat* ook prima. ■

Het lijkt alsof de 'tuxedokat' een zwart kostuum met wit overhemd draagt.

Maar

Het woordje *maar* heeft een lange geschiedenis.
Het is ontstaan uit twee andere woorden,
waarvan we er een nog weleens los gebruiken.

Proto-West-Germaans
(vierde eeuw n.Chr.)

ne

wārī

Wārī komt van *wesan*, de voorloper van *wezen*, oftewel 'zijn'. *Wārī* betekent zoiets als 'zou zijn'. (Ons woord *ware* in *als het ware* en *ware het niet dat* komt hiervandaan.)

Met *ne* worden ontkenningen gevormd. De *n* in *niet*, *nooit*, *niemand* en *nergens* is daar een restje van.

ne wārī

Ne wārī betekent 'ware het niet (dat)', oftewel 'als het niet zo zou zijn (dat)'.

Vroegmiddelnederlands
(1150–1200)

ne ware

Uit de betekenis 'ware het niet' ontstaat de betekenis 'doch, maar', vaak gevolgd door *dat*:

- Ic hadde het ghedaen, ne ware dat ict niewet en conste. ('Ik zou het hebben gedaan, maar ik kon het niet.')

Daarnaast ontstaat de betekenis 'behalve':

- Hem ne lustet niewets ne ware biers. ('Hem behaagt niets behalve bier.')

De betekenis 'niets behalve' verwatert tot 'slechts, maar':

- Si ne was noch ne ware een kint. ('Ze was nog maar een kind.')

Middelnederlands
(1200–1500)

ne ware, neware, mare, maer, mar, mer

In deze periode ontstaan samen-trekkingen. *Neware* wordt via *nware* eerst *mare*. De *n* en *w* versmelten dus tot een *m*. Hoe kan dat? De *n* is een neusklank; de *w* werd destijds met beide lippen gemaakt. De *m* heeft allebei die kenmerken: een neusklank die je met de lippen maakt.

Nederlands
(nu)

maar

In bepaalde streektaalen vind je *mar* en *mer* nog terug.

Nur

In het Duits is *ne wārī* via het Oudhoogduitse *ni wārī* en het Middelhoogduitse *newære, newer* en *nuer* veranderd in *nur*. Dat betekent 'slechts' en soms 'echter'.

Wat zeg je als iemand depressief is?

‘Ik begrijp dat dat pijnlijk is voor je’

Als iemand je in vertrouwen neemt over persoonlijke problemen, wil je je medeleven laten blijken. Maar hoe vat je dat in taal? En welke woorden kun je misschien beter vermijden?

✉ Jorien Marcus 🧠 Irma van Osch

Het is een veelvoorkomende reflex: iemand stort zijn hart bij je uit en om die persoon moed in te spreken, zeg je: 'Joh, dat komt wel goed.' Of: 'Ik begrijp wat je bedoelt.' Toch kun je dat beter niet doen, zegt Lynn Ledder. Zij is als hulpvrager en als ervaringsdeskundige bij Parnassia Haaglanden bekend met beide kanten van de gesprekstafel, en weet daardoor goed welke impact woorden of uitdrukkingen kunnen hebben. "Ik was jarenlang depressief toen een vriendin tegen me zei: 'Ik ben al een paar dagen somber. Ik weet precís hoe je je voelt.'" Ledder viel op dat moment vooral over het woordje *precies*. "Het is natuurlijk goed bedoeld als je gesprekspartner probeert om je te begrijpen, maar iemands ervaring kan totaal anders zijn dan die van jou, ook al zijn de omstandigheden misschien hetzelfde."

Prima

Wat moet je dan wel zeggen? "Geef de ander vooral de ruimte om het verhaal te vertellen", adviseert Mirjam van Driel, GZ-psycholoog bij Stichting 113 Zelfmoordpreventie. "In een gesprek met iemand die het moeilijk heeft, moet het zo min mogelijk over jou gaan. Het is beter om aansluiting te zoeken bij het gevoel van de ander. Dat kan bijvoorbeeld door te reflecteren op gevoelsniveau: 'Dus je voelt je hopeloos, verdrietig.' Je kunt iemands verhaal ook samenvatten: 'Je hebt me net verteld dat je je problemen bespreekbaar wilt maken met je ouders en dat je twijfelt.' Dat zijn allebei manieren om te laten zien: ik heb naar je geluisterd."

Samenvatten is bovendien een manier om te checken of je de ander goed hebt begrepen, vult Ledder aan, want ook dat is een mogelijke valkuil. Als ervaringsdeskundige voerde ze ooit een gesprek met een jongen die meerdere keren het woord *alert* gebruikte. "Hij zei bijvoorbeeld: 'Ik moet dan heel alert blijven.' Voor mij betekent dat: goed op je omgeving letten, weten wat er om je heen gebeurt. Maar dat strookte niet met zijn verhaal. Het bleek dat zijn interpretatie bijna het tegenovergestelde was, namelijk gefocust zijn op jezelf, je niet laten afleiden. En om iemand te kunnen helpen is het natuurlijk wel belangrijk dat je dezelfde taal spreekt." Ook in een gesprek met een vriendin bleek een andere interpretatie van een woord voor verwarring te zorgen. "Ze vroeg hoe het met mij ging.

'Prima', zei ik. Voor mij betekent *prima* dat het goed gaat, maar voor haar blijkbaar niet. 'Oei, dat klinkt niet zo best', reageerde ze. Dat was namelijk háár definitie van *prima*."

De vraag 'Hoe is het met je?' is sowieso lastig, zegt Ledder. "Dat is een heel grote vraag. Als je veel stress of angst ervaart, is het moeilijk om daar antwoord op te geven. Vraag liever: 'Hoe gaat het vandaag met je?' Of: 'Hoe gaat het vandaag in vergelijking met de vorige keer dat ik je sprak?'"

Gekke dingen

Als iemand je in vertrouwen neemt, is het belangrijk om zonder oordeel te luisteren, zegt Van Driel. "Dat kan lastig zijn, vooral als mensen vertellen dat ze een doods-wens hebben. Veel mensen zijn bovendien geneigd om oplossingen aan te dragen, maar niet iedereen zit daar meteen op te wachten." In de suïcidepreventietraining, die je kunt volgen via Vraagbaar.113.nl, leer je hoe je signalen van suïcidaliteit kunt herkennen en welke vragen je beter wel en niet kunt stellen. In plaats van 'Je wilt toch niet echt dood?' kun je beter vragen: 'Denk je weleens aan zelfmoord?' En vraag liever 'Denk je weleens: van mij hoeft het niet meer?' in plaats van 'Je gaat toch geen gekke dingen doen?'

Vraag er in ieder geval expliciet naar, benadrukt Van Driel. "Draai er niet omheen. Mensen denken soms dat je het erger maakt als je naar zelfmoordgedachten vraagt. Maar dat is echt niet zo. Het lucht veel mensen juist enorm op om erover te kunnen praten en het kan hen daardoor uit de eenzaamheid halen. Daarnaast geef je door het te benoemen ook aan dat het oké is om erover te praten."

Echte vragen

Psycholoog Wouter Stuivenwold traint en begeleidt vrijwilligers bij de Luisterlijn. Daar kunnen mensen hun verhaal dag en nacht anoniem kwijt via de telefoon of chat. Wanneer je een gesprek aangaat met iemand die het →

"In een gesprek met iemand die het moeilijk heeft, moet het zo min mogelijk over jou gaan."

moelijk heeft, is het belangrijk om te achterhalen wat diegene van je verwacht, zegt Stuijvenwold. En dat is meteen een cruciale stap. “Want het is lastig om daar op een goede manier naar te vragen. De vraag: ‘Wat verwacht je van me?’ roept bij veel mensen iets negatiefs op. Het kan worden geïnterpreteerd als: ‘Zoek het lekker zelf uit.’ Bij de Luisterlijn vragen wij daarom vaak: ‘Wat kan ik voor je betekenen?’ Maar zelfs die vraag kan al verkeerd vallen. Vooral standaardvragen die klinken alsof ze uit een script komen, kunnen negatieve reacties oproepen.”

Nog een tip van Stuijvenwold: wees duidelijk. “Stel bijvoorbeeld geen vraag die eigenlijk een mening is. Die twee kunnen makkelijk door elkaar lopen. Is ‘Denk je ook niet dat het beter is om hiermee naar de huisarts te gaan?’ een vraag of een mening? Neutraler is: ‘Als ik jou zo hoor, denk ik dat je naar de huisarts moet gaan.’ Dat klinkt minder betuttelend en houdt het contact gelijkwaardiger.”

In veel gevallen is het trouwens beter om helemaal geen advies te geven. “Vraag liever: ‘Wat zou je ervan vinden om dit met de huisarts te bespreken?’ Dit is geen suggestieve vraag maar een echte, die meer ruimte geeft om erover na te denken.”

Geen maar, wel en

Niet alleen bij formuleringen, ook bij woorden luistert het soms nauw. Zo adviseert Stuijvenwold om voorzichtig om te gaan met het woord *maar*. “Dat woord kan het hele deel dat je daarvoor hebt gezegd ontkrachten. Bijvoorbeeld in de zin: ‘Ik kan me voorstellen dat je het moeilijk hebt, maar ...’ Dat voelt alsof je wat je vóór de komma hebt gezegd, gaat tegenspreken.” Als het bijvoorbeeld over dilemma’s gaat, is het beter om het woord *en* te gebruiken: ‘Aan de ene kant

Zeg niet ...	Maar zeg liever ...	Want ...
Waarom heb je het je partner niet verteld?	Heb je al overwogen om het je partner te vertellen?	Waarom kan lijken alsof je iemand ter verantwoording roept.
Denk je ook niet dat je dit met de vertrouwenspersoon moet bespreken?	Hoe denk je erover om dit met de vertrouwenspersoon te bespreken?	Vermijd vragen waarin een oordeel verstopt zit.
Ik kan me voorstellen dat je daarmee zit, maar ...	Ik kan me voorstellen dat je daarmee zit.	Maar ontkracht wat je daarvoor gezegd hebt.
Ik snap precies hoe je je voelt.	Ik begrijp dat dat pijnlijk is voor je.	Begin niet over jezelf, maar reflecteer op wat je hebt gehoord.
Dat komt wel goed.	Hoe is dat voor je?	Je weet niet of het goedkomt.
[Als iemand vertelt over depressieve gedachten:] Weet je wel hoeveel verdriet je mij hiermee doet?	Denk je weleens: van mij hoeft het niet meer?	Expliciet en zonder oordeel vragen naar zelfmoordgedachten kan mensen opluchten.

zie je enorm op tegen veranderen en tegelijkertijd voel je dat dat precies aansluit bij wat je belangrijk vindt in je leven.'

Een ander woord om mee uit te kijken, is volgens Stuivenwold *waarom*. "Aan de ene kant zijn waarom-vragen goed, want ze kunnen verheldering geven. Aan de andere kant lijkt het soms alsof je iemand met een waarom-vraag ter verantwoording roept. Stel dat jij mij een probleem voorlegt en ik vraag: 'Waarom heb je dat niet besproken met je partner?'; dan kan dat overkomen alsof ik vind dat je dat wel had moeten doen. Een alternatief kan zijn om meer verkennende vragen te stellen: 'Heb je je probleem al met andere mensen besproken?' Of: 'Is dit iets wat je ook met iemand anders zou willen bespreken?'" Ledder oppert nog een mogelijkheid: "Vraag niet 'Waarom ...?', maar 'Hoe komt het dat ...?' Ook die vraagstelling voorkomt dat iemand het gevoel krijgt zich te moeten verantwoorden."

Ga het gesprek aan

Belangrijker nog dan wát je zegt, is hóé je het zegt, zegt Van Driel. "Probeer, wanneer iemand in paniek is, diegene eerst alle emoties te laten uiten en daarop te reflecteren. Komt iemand er niet uit, dan kun je wat meer de leiding nemen en duidelijke aanwijzingen te geven als 'Ga even op deze stoel zitten met je voeten op de grond. Ga goed rechtop zitten en focus je daarop.' Wanneer de emoties wat zijn gezakt, kun je verdergaan met het gesprek."

De gesprekken die hulpverleners bij 113 voeren, worden opgenomen. Van Driel luistert en leest die later terug om te onderzoeken wat goed gaat en wat beter kan. "Als er wrijving ontstaat tussen de gesprekspartners, komt dit meestal niet door verkeerd woordgebruik, maar doordat de hulpverlener graag wil helpen en dan soms te snel gaat. In de meeste gevallen willen mensen dat je gewoon luistert en in hun tempo meedenkt. Bij een gesprek over emotioneel belastende onderwerpen kun je daarom beter minder dan meer taal gebruiken."

Praten met iemand die het moeilijk heeft, kan na alle do's en don'ts wellicht voelen als balanceren op het slappe koord: één verkeerd woord of ongepaste uitdrukking en je goede intenties schieten hun doel voorbij. Toch moeten we bij dit soort gesprekken de drempel niet te hoog maken voor onszelf, zegt Van Driel. "Als je weet dat iemand ergens mee zit, is het altijd beter om wel het gesprek aan te gaan dan om niets te vragen." ■

Denk je aan zelfdoding? Neem 24/7 anoniem en gratis contact op met 113 Zelfmoordpreventie via 0800-0113 of chat op 113.nl.

Vergeeten woorden

Tipsy

Foto: Bart Versteeg

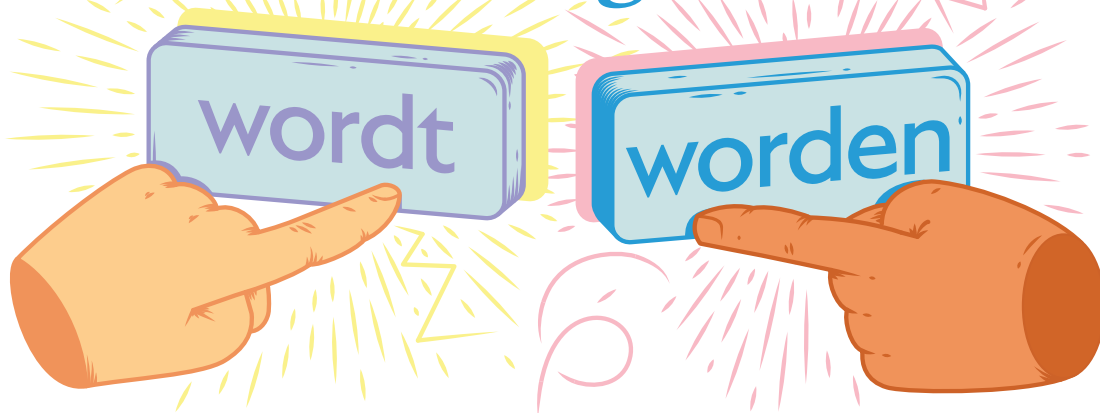
Een kennis vertelde me trots dat ik als beschermvrouwe van het Genootschap voor Geadopteerde Vergeetwoorden van radioprogramma *De Taalstaat* zijn vergeetwoord had goedgekeurd. Ik wist van niets, want ik beoordeelde de inzendingen altijd anoniem, ook om vriendjespolitiek te voorkomen. Zijn vergeetwoord was *tipsy*. Ja, natuurlijk had ik dat goedgekeurd! Hoewel dat woord vroeger regelmatig werd gebruikt om een beschaafd soort lichte beneveling aan te duiden (in het vorige nummer stonden er in een andere rubriek ook een aantal), horen we het nu zelden meer. Voornamelijk omdat beschaafde, lichte beneveling nauwelijks meer voorkomt. Ik zie nog koningin Juliana aan een glaasje sherry nippen, toen ze op een gezellige middag bij de Vereniging voor Vrouwelijke Studenten in Leiden was. Dat was pas beschaafd. Ze rookte er trouwens graag een sigaretje bij.

Tipsy hoorde je vaak in de jaren vijftig en zestig, de sherrytijd. De witte wijntjes van nu zijn er niet mee te vergelijken, laat staan de 'pornstar martini's' die in het huidige drankverkeer samen met een shotje achterover worden geslagen om de avond met een gepast alcoholniveau te kunnen beginnen. Sherry was een damesdrankje. De dames droegen een *deux-pièces* en waren altijd net naar de kapper geweest. Men zei 'oeps' als men enigszins wankelend op de pumps een volgend glaasje van het blad nam.

Maar wacht even: sherry was een damesdrankje voor de betere kringen, waar borreltijd nog het 'bitteruur' werd genoemd. In de klassenmaatschappij die Nederland toen was, werd per klasse niet alleen verschillend gegeten, maar vooral ook verschillend gedronken. Een bescheiden inkomen noopte tot al even bescheiden inname. Bij ons werd de drank dus beperkt tot hoogtijdagen en tot één à twee glaasjes p.p. Dronk de koningin sherry, mijn moeder dronk heel soms een bessenjenever of een citroentje met suiker, of ze lepelde een (zelfgemaakt) advocaatje met slagroom. Van die laatste lekkernij kon ze overigens best een beetje 'tipsy' worden, want reken maar dat er prima brandewijn in ging! Oeps!

Nelleke Noordervliet

Een van de vragen die vaak gesteld

Onderzocht

Enkelvoud of meervoud?

We krijgen bij de Taaladviesdienst eens in de zoveel tijd vragen (of klachten) over zinnen als deze:

- De buurman is een van die mensen die klaarstaat om onze hond uit te laten.

Daarbij draait het vrijwel altijd om de vraag: moet *klaarstaat* geen meervoud zijn, dus *klaarstaan*? Want je moet de zin toch lezen als: er zijn meerdere mensen die klaarstaan, en de buurman is er daar een van? *Klaarstaan* hoort dus eigenlijk bij *die mensen* en niet bij *de buurman*, is de redenering. Zo kún je het zeker zien, maar dat maakt de zinnen met het enkelvoud nog niet fout. Volgens de naslagwerken zijn beide vormen mogelijk.

We vroegen ons af: hoe geaccepteerd is dat enkelvoud nou eigenlijk? Hoeveel mensen vinden het meervoud nou echt beter? Daarom hielden we via LinkedIn en onze digitale nieuwsbrief Taalpost een enquête met tekstjes waarin de zin hierboven verstopt zat, net als twee zinnen met dezelfde constructie:

- Ik was een van de eersten in onze vriendenkring die een huis kocht.
- Hij was een van de weinigen die het hoofd koel hield.

We vroegen deelnemers steeds welke fouten ze erin dachten te zien. Uiteindelijk bleek nog geen 15% van hen te vinden dat *kocht*, *klaarstaat* en *hield* vervangen moesten worden door een meervoud.

Dat wil nog niet zeggen dat de overige 85% het enkelvoud béter vindt, maar die mensen hebben er in elk geval geen bezwaar tegen. Dat is goed uit te leggen: *die klaarstaat* kan grammaticaal gezien verwijzen naar het enkelvoudige *een* (*van die mensen*), en inhoudelijk gezien is het ook logisch. Die éne persoon aan het begin van de zin (*de buurman, ik, hij*) staat namelijk telkens centraal. De informatieve waarde is vooral dat die ene persoon – als een van die mensen, de eersten of de weinigen – klaarstaat om te helpen, een huis kocht of het hoofd koel hield. En zo'n enkelvoudige werkwoordsvorm past daar goed bij. In de praktijk tref je in ongeveer de helft van zulke zinnen dan ook een enkelvoud aan.

Dat idee dat het meervoud logischer is, komt dus niet helemaal overeen met het taalgevoel van de meeste mensen. Geen wonder dat dit een van die kwesties is die sommige mensen aan het twijfelen brengt.

Nieuw op Onzetaal.nl

Op onze website beschrijven we een grote variëteit aan taalkwesties en uitdrukkingen. Elke maand komen er nieuwe bij – onlangs deze bijvoorbeeld.

Lidwoord bij bedrijfsnamen

Is het 'Er werken 20.000 mensen bij NS' of 'Er werken 20.000 mensen bij de NS'? Het bedrijf zelf kiest voor *NS* zonder lidwoord, maar de meeste mensen gebruiken toch *de NS*. Namen van bedrijven en organisaties krijgen in de praktijk soms wel een lidwoord en soms niet. Op onze website leggen we uit welke patronen daarin te herkennen zijn.

Meer uitleg: Onzetaal.nl/de-ns.

Naar (het/mijn/je) werk

Ga je 'naar je werk', 'naar het werk' of 'naar werk'? Of je *het* of een bezittelijk voornaamwoord voor *werk* zet, is een generatiekwestie: steeds meer mensen, vooral van onder de veertig, laten dat weg. Dat is niet vreemd: in *naar kantoor*, *op school* en *aan tafel* zit zo'n woord ook niet. Langzaamaan is *naar werk* hard op weg (daar heb je er weer een) om standaardtaal te worden.

Meer uitleg: Onzetaal.nl/naarwerk.

Veel in je mars hebben

Het woord *mars* duidde ooit de mand aan van een rondreizende koopman, een marskramer, die veel goederen meedroeg. *Veel in je mars hebben* betekende letterlijk dan ook 'veel voorraad hebben'. Later kreeg het de figuurlijke betekenissen 'over veel middelen beschikken' en 'veel weten en veel kunnen, tot veel in staat zijn'.

Meer uitleg: Onzetaal.nl/veelinjemars.

Alle taalkwesties staan op Onzetaal.nl/taalloket.

Hoe zeg je dat?

Opportuun en opportunistisch

Iemand legde ons deze zin voor: 'De premier zei dat de motie niet opportuun was.' Zou in deze zin niet *opportunistisch* moeten staan, zo was de vraag. Dat zou kunnen, maar dat betekent wel iets anders.

Opportunistisch hoort bij *opportunistie*: een handelwijze waarbij je je niet laat leiden door principes, maar waarbij je keuzes maakt die je op dat moment het meeste voordeel opleveren. Dat woord heeft een negatieve bijklank: iemand die opportunistisch handelt of opportunistische politiek bedrijft, waait zomaar met alle winden mee. Opportunisme suggereert, zeker in een politieke context, een gebrek aan integriteit.

Opportuun heeft een veel positievere bijklank. Iets is *opportuun* als het 'gelegen', 'van pas komend' of 'gunstig, doelmatig' is. Dus een motie die *niet opportuun* is, komt net een beetje ongelegen. Bij een motie die *niet opportunistisch* is, speelt de timing geen rol, maar die is in elk geval ingediend door een politicus met principes.

Toost of toast?

Je hoort 'toost' en weet even niet hoe je dat schrijft. Stel jezelf dan de vraag: wat zegt degene die het je aanbiedt?

Proost!

Het gaat om een gelukwens waarbij je het glas heft.

schrijf toost

- De voorzitter bracht een **toost** uit.
- Ik **toost** op jouw gezondheid.

In *proost* zitten twee *o*'s, net als in *toost*.

Eet smakelijk!

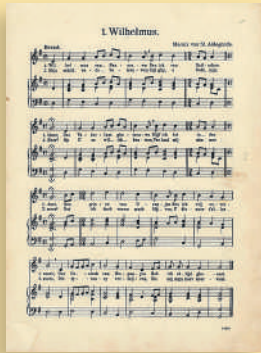
Het gaat om geroosterd brood of een crackertje (met beleg).

schrijf toast(je)

- We kregen **toast** bij het ontbijt.
- Ik zal een paar **toastjes** smeren voor bij de borrel.

In *smakelijk* zit een *a*, net als in *toast*.

Met iedere zin is wel iets bijzonders aan de hand, stelt Peter-Arno Coppens. Om dat te bewijzen ontleedt hij steeds de middelste zin uit een bekend literair werk.

De middelste zin van ...

Het Wilhelmus

We hebben het in de voorbije sportzomer herhaaldelijk gehoord – en meegezongen: het Wilhelmus. Meestal komen we niet verder dan de eerste regels, maar het lied telt vijftien coupletten. Wat is dan de middelste zin? Die moet staan op de helft van het achtste couplet. Hij luidt:

Maar God heeft hem verheven, verlost uit alder nood, een koninkrijk gegeven in Israël zeer groot.

Willem van Oranje vergelijkt zichzelf hier met de Bijbelse David, die voor “Saul den tiran” moest vluchten, en uiteindelijk van God een koninkrijk kreeg.

Het woord *alder* valt de hedendaagse taalgebruiker in deze zin ongetwijfeld het meeste op. Dat is een variant van

aller, een oude derde naamval van het vrouwelijk enkelvoud van *alle* – we kennen het nu nog in vaste uitdrukkingen (*in allerijl*). Was *nood* dan vrouwelijk? Ja, dat zien we nog aan woorden als *ternauwernood*. En heeft *uit* wel een derde naamval? Jazeker, kijk maar naar *uiteraard* (‘uit der aard’). Toch is er grammaticaal wel meer te zeggen over die middelste zin.

Want het is altijd wat met koningsliederen. Je zou best grammaticale kritiek kunnen hebben op die middelste zin van het Wilhelmus. Het geheel is een dubbele samentrekking: ‘God heeft hem verheven’, ‘God heeft hem verlost’ en ‘God heeft hem een koninkrijk gegeven.’ Het is ‘iemand verheffen’ en ‘iemand verlossen’, maar het is ‘iemand iets geven’. In de eerste twee gevallen is *iemand* lijdend voorwerp en in het laatste meewerkend voorwerp.

Een foutieve samentrekking dus! Had de dichter deze tekst op een eindexamen Nederlands ingeleverd, dan was daar een dikke rode streep door gegaan.

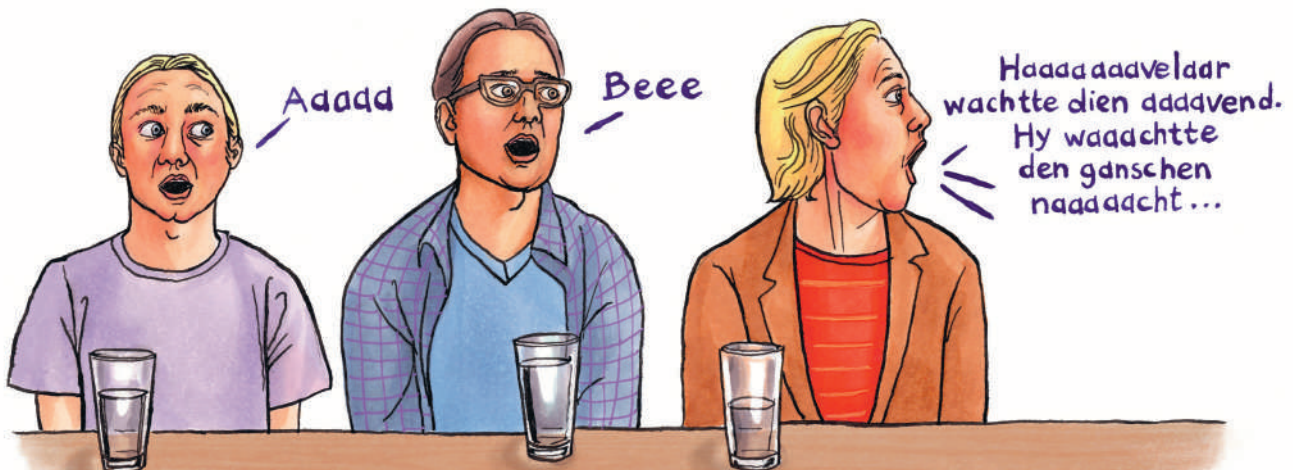
Het is maar goed dat er in de zestiende eeuw nog geen

internet met sociale media bestond. ■

Hoe vind je de middelste zin in een boek? Lees er alles over op Onzetaal.nl/middelstezin.

Evaliën

Nationaal Kampioenschap alfabetboeren

Bertus tilde de alfabetboersport naar een hoger niveau door de volledige 'Max Havelaar' te boeren

Waarom baby's de namen krijgen die ze krijgen.

Voornamen van stand

✍ Gerrit Bloothoof Vrhl

Als je het hebt over een ‘standenmaatschappij’ denken veel mensen aan de Middeleeuwen, toen de bevolking nog in te delen was in adel, geestelijken, burgers en boeren. Nu is dat anders: de samenleving wordt steeds diverser, en de ‘standen’ die het Sociaal en Cultureel Planbureau in Nederland onderscheidt, worden vooral bepaald door vermogen, opleiding en sociaal-culturele achtergrond. Maar de adel is er nog altijd: in veel gevallen is die nog herkenbaar aan titel en achternaam, zoals bij Sander graaf Schimmelpenninck.

Bij de voornamen was en is dat onderscheid wat minder duidelijk. Stadhouders en koningen heetten gewoon Willem. En tot 1970 waren de adellijke topnamen voor de mannen Willem, Jan, Johan en Hendrik, en voor de vrouwen Maria, Elisabeth, Anna en Johanna. Niets opmerkelijks dus.

Adellijke meisjes

Bij recente generaties adellijke jongens (van na 1970) staat Willem nog steeds bovenaan, samen met Alexander. Koning Willem-Alexander representeert die voorkeuren exact. Dan volgen onder andere Floris, Maurits, Hugo, Olivier, Philip, Christiaan, Diederik en Otto: allemaal namen met historische associaties die ook populair zijn bij het Koninklijk Huis. De namen klinken traditioneel, maar het zijn in feite modenamen, die ook weer zullen verdwijnen.

Bij de adellijke meisjes is er weer een ander beeld: naast Charlotte en Anna zie je daar nu algemeen populaire namen als Sophie, Anne, Emma, Fleur, Julia, Merel en Iris. Die namen zijn zeker niet typisch voor de adel; ze sluiten aan bij de voorkeur van de groep ‘hogeropgeleide ouders’.

Kleine hype

De adel heeft in Nederland nooit een voortrekkersrol gehad in de naamgeving, ook omdat die bij voorkeur niet op de voorgrond treedt. Alleen geboorten in het Koninklijk Huis leidden in de vorige eeuw steeds tot een kleine hype. Dat gebeurde bijvoorbeeld toen Juliana geboren werd in 1909, en later weer bij de geboorte van haar dochters Beatrix, Irene, Margriet en Marijke – namen die tot op dat moment vrij zeldzaam waren. Die koninklijke hypes zijn nu

overigens voorbij: de geboortes van de prinsessen Amalia, Alexia en Ariane leidden niet tot noemenswaardige navolging, en zelfs naar de populaire koningin Máxima is nauwelijks een baby vernoemd. Mensen moeten bij deze namen, die verder best zeldzaam zijn, juist té sterk aan het koningshuis denken, en die associatie is ook niet altijd positief. De voorbeeldfunctie is overgenomen door bekende media-persoonlijkheden – het wachten is op een hype van Taylortjes. ■

Top-12 van de adel

Mannen		Vrouwen	
1. Willem	(1)	1. Charlotte	(-)
2. Alexander	(5)	2. Anna	(3)
3. Jan	(2)	3. Sophie	(-)
4. Floris	(-)	4. Anne	(-)
5. Pieter	(9)	5. Emma	(-)
6. Maurits	(-)	6. Julie	(-)
7. Frederik	(6)	7. Caroline	(-)
8. Hugo	(-)	8. Emilie	(-)
9. Olivier	(-)	9. Elisabeth	(2)
10. Philip	(-)	10. Louise	(8)
11. Thomas	(-)	11. Isabelle	(-)
12. Christiaan	(-)	12. Fleur	(-)

 = stijgers en nieuwe binnenkomers
 = zakkers en gelijkblijvers

Topnamen van de Nederlandse adel, geboren na 1970. Tussen haakjes de positie in de decennia daarvoor.

Een constructie met een bijzonder soort spreektaaligheid

‘Bananen ben ik dol op’

“Olie en gas stappen we uit”, zei laatst een econome op de radio. Op het moment dat ze het uitsprak, klonk dat niet zo gek – maar hoort dat *olie en gas* wel vooraan in de zin?

✍ **Berthold van Maris** 🗨 **Arthur Reinders Folmer**

In een krantenartikel zul je dit soort zinnen niet zo snel tegenkomen:

- De NS gaat het niet goed mee.
- Welke vorm van corruptie hebben we het dan precies over?

Maar bijvoorbeeld in radio-interviews komen ze om de haverklap voorbij: deze twee voorbeelden waren te horen in *1 op 1*, het interviewprogramma van Sven Kockelmann. En dit type zinnen borrelt ook onbekommerd op in de appjes waarmee we elkaar de hele dag bestoken. Zulke zinnetjes sluiten blijkbaar goed aan bij de spreektaalige toon die mensen graag meegeven aan hun informele digitale berichtjes.

Gestrande voorzetsels

Ik noemde dit soort zinnen voor mezelf altijd ‘voorzetsel-elders-zinnen’, want ik zou verwachten dat ze zouden beginnen met voorzetsels:

- Met de NS gaat het niet goed.
- Over welke vorm van corruptie hebben we het dan precies?

Daarna ontdekte ik dat grammatica-specialisten dit ‘bananenzinnen’ noemen. Die term is ooit gemunt door de taalkundige Wim Klooster, die in een artikel voorbeeldzinnen gebruikte als ‘Bananen hou ik niet van’ en ‘Bananen ben ik dol op.’

In het Engelstalige jargon waar diezelfde specialisten zich vaak van bedienen, wordt het verschijnsel ook wel ‘preposition stranding’ genoemd. *Preposition* betekent ‘voorzetsel’, en *stranding* betekent zoveel als ‘achterblijven’. Het voorzetsel (*met, over, van, op*) blijft als het ware moederziel alleen aan het einde van de zin, in de steek gelaten door datgene wat er normaal gesproken op zou

moeten volgen (*de NS, welke vorm van corruptie, bananen*), want dat staat nu helemaal voor in de zin.

Registers

Bananenzinnen zijn in sommige registers wel acceptabel en in andere niet. Heel soms kom je ze tegen in vrij formeel bedoelde geschreven teksten, maar dat klinkt dan niet helemaal lekker. Op de website van een therapeute las ik bijvoorbeeld:

- Ook problemen rondom vraagstukken als trauma, hechtings- en scheidingsproblemen, UHP en OTS heb ik ervaring mee.

Daarnaast komen bananenzinnen, zoals gezegd, veelvuldig voorbij in gesprekken, zoals radio-interviews over bijvoorbeeld politiek, die vaak een mengeling zijn van formeel en informeel taalgebruik:

- Ze zijn er nog niet helemaal uit, dus de volledige plannen moeten we nog een paar dagen op wachten.
- Die cijfers die jij daarnet noemde ... *Volkscrant* komen die cijfers volgens mij vandaan.

Er zullen niet veel luisteraars zijn die hierover vallen. En ook in appjes zijn zulke zinnetjes geen enkel probleem – daarin gaat het om quasi-spontaan getypte spreektaal.

Binnen die stijl nemen de bananenzinnen een bijzondere positie in. Dat wordt duidelijk als we naar twee heel andere constructies uit de spreektaal kijken:

1. Elliptische zinnen, zoals ‘Doen we!’ (in plaats van ‘Dat doen we!’) of ‘Heb ik geen zin in’ (in plaats van ‘Daar heb ik geen zin in.’)
2. Zinnen die halverwege geherformuleerd worden, bijvoorbeeld: ‘We willen iets wat voor dit gebied heel bijzonder is willen we behouden.’

Die elliptische zinnen passen prima in appjes en in spontane gesproken taal. En zelfs in formele teksten kun je ze ook wel gebruiken, al hebben ze daar dan wel een stilistisch bijmaakje: wie elliptisch schrijft, wil dat de tekst losjes overkomt. Maar herformuleringen komen eigenlijk alleen voor in gesproken taal – die zul je in een appberichtje niet zo snel laten staan, en in een formele tekst al helemaal niet.

De bananenzinnen zitten daar als het ware tussenin: ze zijn acceptabel in gesproken taal, en ook in appjes, maar niet in formele geschreven teksten. Er is tussen de traditionele schrijftaal en de gesproken taal kennelijk een tussenregister ontstaan, dat gebruikt wordt in appjes en dergelijke, en dat eigen regels heeft over wat wel of niet acceptabel is, of grammaticaal.

Olie en gas?

De ontleding van de bananenzin is overigens niet zo makkelijk. Het is een beetje een mysterie binnen de grammatica van het Nederlands. Juist daarom is het leuk om er eens even goed naar te kijken.

Op Radio 1 werd aan een ABN-econome gevraagd: “Waarom zeggen jullie niet: ‘We geven geen geld meer aan de fossiele industrie?’” Haar antwoord, vlot en duidelijk: “Dat doen we óók. Olie en gas stappen we uit.”

“Olie en gas stappen we uit”: weer zo’n bananenzin. Hij bestaat uit twee delen: *olie en gas* en *stappen we uit*. Je kunt daar eventueel een leesteken tussen zetten:

- Olie en gas? Stappen we uit.
- Olie en gas: stappen we uit.

Deze twee varianten laten heel mooi zien dat je hier telkens twee dingen met elkaar combineert. In goed taalkundig Nederlands: je combineert een ‘topic’ (een onderwerp: *olie en gas*) met een ‘comment’ (iets wat daarover gezegd wordt: *stappen we uit*). Eenvoudiger gezegd: je begint met ‘iets’, en daar zeg je vervolgens ‘iets’ over.

Dat lijkt wel een beetje op de vertrouwde onderwerp-gezegde-structuur, waar je ook begint met ‘iets’ of ‘iemand’ (het onderwerp) en daar vervolgens ‘iets’ over zegt (het gezegde):

- Jan houdt van bananen.
- Jan, die houdt van bananen.
- Jan? Die houdt van bananen.

Veel zinnen hebben de structuur van een topic gevolgd door een comment. In sommige talen, zoals het Filipijns, schijnt dat zelfs het leidende zinsbouwprincipe te zijn. Maar of dat ook de volledige verklaring van bananenzinnen is, daarover zijn de taalkundigen het nog niet eens.

Veel bananenzinnen kun je verklaren door te zeggen: hier is het woordje *daar* weggelaten. Dus: ‘Bananen (daar) hou ik van.’ Maar dat verklaart niet alles, want de bananenconstructie komt ook voor in vraagzinnen, zoals ‘Wat voor bananen hou je van?’ en ‘Welke grondstoffen stappen we uit?’ In die vraagzinnen kun je geen *daar* invoegen achter *bananen* en *grondstoffen*. Waar kun je wel invoegen, maar alleen als je er twee zinnen van maakt: ‘Welke grondstoffen(? Waar) stappen we uit?’

Een alomvattende verklaring is er dus niet. Oftewel: bananenzinnen hebben we nog niet alle antwoorden op. ■

365 dagen taalplezier De Taalkalender 2025

De 32ste editie van de bekende Taalkalender van Onze Taal is verkrijgbaar! Dit jaar gaat het over middeleeuws Nederlands, de invloed van het Engels, geoniemen (woorden die afgeleid zijn van geografische namen) en etymologie (woorden door de eeuwen heen). En natuurlijk zijn er ook weer taaltips, taalkronkels en taalpuzzels.

De kalender is samengesteld en geschreven door medewerkers van Onze Taal en door bekende taalexperts: Frits van Oostrom, Nicoline van der Sijs, Ewoud Sanders en Yoin van Spijk.

De Taalkalender kost € 16,99, maar als Onze Taal-lid betaal je slechts € 13,49.

Meer informatie en bestellen:
[Onzetaal.nl/kalender](https://onzetaal.nl/kalender)

Ledenprijs:
~~€ 16,99~~
€ 13,49

Beter schrijven? Van Dale helpt je erbij!

In de reeks Van Dale Schrijfhulp hadden we al *Eerste hulp bij taalkwesties* en *Weg met slechte teksten!* Nu hebben we ook *Schrijf begrijpelijk!*

Want wist je dat circa 60% van de mensen moeite heeft om teksten van bedrijven en instanties te begrijpen? Het is daarom belangrijk om teksten begrijpelijker te maken voor je lezer. Dit boek staat vol tips, instructies en oefeningen die je daarbij helpen.

Meer weten en bestellen?
[Vandale.nl/schrijfhulp](https://vandale.nl/schrijfhulp)

van Dale

We zoeken via de onderstaande opgaven een woord van dertien letters, dat aansluit bij het seizoen én bij een van de artikelen in dit nummer. Wie de oplossing voor 10 oktober naar puzzel@onzetaal.nl mailt, maakt kans op een Onze Taal-tas. De antwoorden staan vanaf die dag op Onzetaal.nl/taalpuzzel.

Letter 1 + 2

In de nieuwsbrief Taalpost ging het eind juni over *wuft*. Welke columnist(e), die ook in *Onze Taal* schrijft, had dat woord gebruikt (in de *Volkskrant* van 24 juni)? Neem de eerste twee letters van de voornaam.

- a. Paulien Cornelisse
- b. Wouter Deprez
- c. Guus Middag
- d. Nelleke Noordervliet
- e. Katinka Polderman

Letter 3 + 4 + 5

Spring vanuit een van de hoeken een vijftien-letterwoord bij elkaar met de paardensprong (zoals bij schaken): ga telkens één letter

P	T	H	A
C	N	E	S
R	A	L	D
	S	F	H

omhoog of omlaag en twee opzij, óf twee omhoog of omlaag en één opzij. Elke letter wordt één keer gebruikt. Neem de vijfde, zesde en voorlaatste letter.

Letter 6

Wie presenteert samen met Sofie Lemaire het Taalfeest op 5 oktober? Neem de derde letter van zijn achternaam.

Letter 7

Welke letter komt het meest voor als beginletter van maandnamen?

De oplossing

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

De winnaars van de puzzel uit het juli/augustusnummer zijn: Amal Aakif uit Rotterdam, Vincent Hodzelmans uit Gouda, Patrick Lacor uit Grimbergen, Jessie Lax uit Kerkrade en Marjo Ockels uit Winsum.

Letter 8

Welk van deze *niet*-woorden staat niet als trefwoord in de Dikke Van Dale: *een-om-niet*, *kruidje-roer-mij-niet*, *luchthart-treurniet*, *mens-erger-je-niet*, *never-nooit-niet*, *vergeet-mij-niet*?
Neem de tweede letter.

Letter 9+10

Wat kan *niet* niet zijn als het om woordsoorten gaat?

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. tussenwerpsel
- c. werkwoord
- d. zelfstandig naamwoord

Neem de eerste én de voorlaatste letter.

Letter 11+12

“Ik ben je oma niet”, mopperde de Omaniet.” Hoe wordt zo’n citaataanvulling van het type “mopperde de Omaniet” veelal genoemd? Neem de tweeklank die twee keer in dat woord voorkomt.

Letter 13

In een van deze woorden staat een letter te veel: *geaccommodeerd*, *gecommitteerd*, *gekaramelliseerd*, *gepakketteerd*, *gepensionneerd*, *geraffineerd*
Welke letter is dat?

Begrijpelijke taal

De overheid en publieksgerichte organisaties richten zich steeds meer op het schrijven van toegankelijke teksten. Het toverwoord daarbij is de aanduiding *B1*, voor een bepaald taalniveau dat door het overgrote deel van de bevolking begrepen wordt. Er staat nergens omschreven wat *B1* precies is, maar er is wel consensus over de kenmerken: makkelijke woorden die bijna iedereen gebruikt, en korte, eenvoudige en actieve zinnen.

In *Schrijf begrijpelijk!* helpen Floor van Horen en Simo Goddijn – eigenaren van BureauTaal, een tekstbureau dat al jaren bezig is met begrijpelijke taal – de aspirant-schrijver met het aanleren van het *B1*-schrijfproces. Aan bod komen onderwerpen als jargon, Engels, naamwoordstijl, aanspreekvormen, titels en tussenkopjes, tekstopbouw, en (uiteeraard) moeilijke woorden en zinslengte. De tekstjes zijn eenvoudig en duidelijk – zoals te verwachten in een boek over *B1* – en worden afgewisseld met tiplijstjes, testjes en oefeningen. *Schrijf begrijpelijk! Aan de slag met schrijven op B1-niveau*. Van Dale Uitgevers, 136 blz. (€ 29,99). ISBN 978 94 6077 669 4

Nieuwe spreekwoorden

Er wordt wel gezegd dat spreekwoorden en gezegden hun beste tijd gehad hebben. Kinderen leren ze niet meer, en ouderen gebruiken ze niet meer – misschien ook omdat ze soms wat ouderwets aandoen. Een oplossing kan zijn om nieuwe spreekwoorden te verzinnen. Dat ‘gebeurt’ ook wel: ‘Alles van waarde is weerloos’ en ‘Elk nadeel heb z’n voordeel’ zijn relatief nieuw, en een jaar of tien geleden was er de actiegroep Paarse Krokodillen-

tranen, die zich inzette voor nieuwe spreekwoorden – tevergeefs, helaas.

Een nieuwe poging tot het verzinnen van actuele spreekwoorden is nu gedaan door Bart J.G. Bruijnen in zijn boek *Uitdrukkingen van morgen en daarna*. Zijn vondsten zijn vaak een beetje tongue in cheek – *zijn pinda een aardnoot noemen* en *zo tuba als een gitaar* – maar er zitten zeker bruikbare tussen, zoals *een schaap een baard geven* voor ‘iets onnodigs doen’, en *een vogel naar de kapper sturen* voor ‘een taak toewijzen aan iemand die daar niet geschikt voor is’. *Uitdrukkingen van morgen en daarna*. Een roffelend naslagwerk. Uitgeverij Geroosterde Hond, 194 blz. (€ 21,-). ISBN 978 94 6501 749 5

Ontbreekwoorden

Rick de Leeuw, voormalig zanger van de band Tröckener Kecks, en Ruud Hendrickx, een van de twee hoofdredacteurs van de Dikke Van Dale, gaan iedere week in het VRT-radio-programma *Nieuwe feiten* met behulp van hun luisteraars op zoek naar zogeheten ontbreekwoorden – woorden voor dingen waar nog geen woord voor is. Bijvoorbeeld: hoe noem je het gevoel dat je krijgt als je je onverwacht ergens thuis voelt? (Antwoord: *thuiszig*.) Hoe heet een ongewenste verbetering van de autocorrectie op je telefoon die je onbedoeld verstuurd hebt? (Antwoord: *fautocorrectie*.) Wat is een geschikt woord voor de geniale gedachte die je ’s nachts in bed krijgt en die je de volgende morgen weer vergeten bent? (Antwoord: *dageraadsel*.)

De succesvolle radiatorubriek heeft al woorden opgeleverd als *kwijtruimen*, *leeswee*, *setteltvet* en *fantoomplek* – de omschrijvingen verklappen we hier

niet –, die allemaal zijn verzameld in *Het grote ontbreekwoordenboek 2* (deel 1 verscheen nog geen jaar geleden). *Het grote ontbreekwoordenboek 2*. Uitgeverij Pelckmans. 140 blz. (€ 14,50). ISBN 978 94 6383 441 4

Spelregels van de taal

Taaladviesboeken – boeken over verzorgd taalgebruik – zijn er in soorten en maten, van diepgaand en omvangrijk tot kort en bondig. Zoals de titel al doet vermoeden, valt *De dunne Daniëls* in de tweede categorie. In dit boek gaat taalkundige Wim Daniëls, bekend van radio en televisie, in op de taalregels die je nodig hebt bij het schrijven. Zelf noemt hij het een “spoedcursus Nederlands”. In hoofdstukken over woordkeuze, zinsbouw, alinea’s, spelling en leestekens geeft Daniëls zeer heldere uitleg (inclusief tips en ezelsbruggetjes) bij de belangrijkste onderwerpen. Een en ander wordt voorafgegaan door een hoofdstuk waarin uiteenlopende taalkundige begrippen worden uitgelegd, zoals het alfabet, werkwoorden, bijwoorden, tussenwerpsels, samenstellingen en afleidingen, en inhoudswoorden en functiewoorden. *De dunne Daniëls. De spelregels van de Nederlandse taal*. Alfabeta Uitgevers, 165 blz. (€ 18,99). ISBN 978 90 213 4326 6

En verder

- *Digitaal lezen, anders lezen? De technologische lees(ï)evolutie in empirisch perspectief* van Niels Bakker. Handelseditie van een proefschrift over hoe schermen onze leeservaring beïnvloeden. Eburon, 304 blz. (€ 29,90). ISBN 978 94 6301 484 7

In het volgende nummer

Zwervende woorden

Een literaire longread over het Nederlands in de wereld

Interview met Spinvis

Schrijver van prachtige liedteksten en ... een kerstverhaal

Zeekr, BYD, Hongqi

De moeilijke namen van nieuwe automerken

Extra
dik
nummer

Foto: Alexander Kellner

Meer van Onze Taal

Website en webwinkel

www.onzetaal.nl

www.onzetaal.nl/webwinkel

Nieuwsbrief

Wekelijks taalnieuws in je mailbox

www.taalpost.nl

Taalvragen

Stel je taalvraag aan de

Taaladviesdienst

085 - 002 84 28 (lokaal tarief),
Werkdagen 9.30-12.30

06 - 39 30 04 97

taaloket@onzetaal.nl

www.onzetaal.nl/loket

Sociale media

Bijna iedere dag tips, nieuws, humor en oproepjes

@onze_taal

facebook.com/onzetaal

@onzetaal

linkedin.com/company/genootschap-onze-taal

Het november/decembernummer verschijnt rond 13 november.

Onze Taal

Tijdschrift *Onze Taal*

Jaargang 93, nummer 5, september/oktober 2024

Het tijdschrift *Onze Taal* (oplage 22.500) is een uitgave van het Genootschap Onze Taal. *Onze Taal* verschijnt zes keer per jaar. De redactie is bereikbaar via redactie@onzetaal.nl.

Informatie over adverteerders: www.onzetaal.nl/adverteerders.

Redactie Saskia Aukema (hoofdredacteur), Ludmilla Coornstra, Peter-Arno Coppen, Fieke Van der Gucht, Raymond Noë, Vibeke Roeper
Redactieadviesraad Jaap de Jong (voorzitter), Sarah Gagestein, Matijs Lips, Faysal El Morabit, Marc van Oostendorp, Geertje Slangen, Lieve De Wachter
Vormgeving VrhI Content en Creatie
Druk Senefelder Misset

Jaarlidmaatschap € 49,50 voor Nederland, België, Suriname, Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint-Eustatius of Sint-Maarten; andere landen € 69,50. Leden die een incassomachtiging afgeven, krijgen € 2,- korting op hun contributie. Studenten en CJP-houders betalen 50% van het reguliere tarief. Na het eerste lidmaatschapsjaar geldt een opzegtermijn van twee maanden.

Proof- en cadeaulidmaatschap Zie www.onzetaal.nl/lidmaatschap voor alle aanbiedingen en de voorwaarden.

Onze Taal verschijnt zowel op papier als digitaal. Digitaal lezen: zie www.onzetaal.nl/tijdschrift. Voor mensen met een leesbeperking is *Onze Taal* beschikbaar in audio, braille en elektronische vorm. Zie www.passendlezen.nl.

ISSN 0165-7828

Genootschap Onze Taal

Het Genootschap Onze Taal, opgericht in 1931, geeft op een toegankelijke manier informatie en advies over (de Nederlandse) taal. *Onze Taal* wil lezers en volgers enthousiasmeren voor taal en een podium bieden voor discussie over taalkwesties. Dat doen we met het tijdschrift *Onze Taal*, de gratis nieuwsbrief *Taalpost*, boekuitgaven en andere taalproducten, en via de sociale media. De ledenservice is bereikbaar via administratie@onzetaal.nl.

Beschermvrouwe H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden
Ereleden Wim de Bie† en Kees van Kooten
Bestuur Arno Brok (voorzitter), Erwin Nijse (penningmeester), Jenny Audring (tweede penningmeester), Frits van Oostrom (secretaris), Axel Buyse, Geertje Slangen, Willemijn Zwart
Directie Vibeke Roeper
Administratie Leonie Flipsen, Margriet Koen
Communicatie en marketing Anne Rosenberg
Educatie Louk Röell
Taaladviesdienst Roos de Bruyn, Fieneke Jochemsen, Rutger Kiezebrink
Bureauredactie Saskia Aukema, Ludmilla Coornstra, Raymond Noë
Redactie *Taalpost* Erik Dams en Marc van Oostendorp

Post- en bezoekadres Paleisstraat 9, 2514 JA Den Haag
Website www.onzetaal.nl
Telefoon 070 - 356 12 20 (di. t/m do. 9.30-12.00 uur)
IBAN NL61 INGB 0003 1101 00 (contributies en donaties)
BIC INGBNL2A

Ruggespraak

Moeder Natuur lijkt vrijdagavond mee te juichen voor het Nederlands elftal, als zij het opneemt tegen Frankrijk.

Hartvannederland.nl

Verpakking vaatwastabletten

**PROVINGIE DRENTHE
WAARSCHUWT TOERISTEN
VOOR DE WOLF MET FLYERS**

Hoogeveensche Courant

**'De fiets en ik
hebben altijd
een goede band
gehad'**

Demi Vollerling in de Haagsche Courant

**Wetenschappers
betrappen voor het
eerst een zwart gat
tijdens het ontwaken**

De Volkskrant

**Wolvenexperts
vinden het
nog steeds goed
om bossen met
kinderen te
mijden**

Nos.nl

*Uroloog Piet Hoebeke waarschuwt:
'Let op voor websites met beloftes over erectie-
pillen die ze niet hard kunnen maken'*

Demorgen.be

**FIETS MEE MET DE ICE
AMSTERDAM**

VANAF 8 AUGUSTUS IS HET MOGELIJK OM DE
FIETS MEE TE NEMEN IN DE ICE.

Treinreiziger.nl

**Migraine-kliniek
gooit botox in
de strijd en dat
doet wenk-
brauwen fronsen**

Nporadio1.nl

**HET HUIS STAMT UIT 1729, EEN
PRINSES WERD ER IN DE BUURT
GEVANGEN GEHOUDEN EN WAS
OOIT, OP DE VOORGEVEL NA,
VOLLEDIG AFGEBRAND.**

AD.nl

Eindelijk: Microsoft voegt na
40 jaar spellingscontrole en
autocorrect toe aan Kladblok

Bright.nl

De dapperste kinderen kunnen in het zog van de
garnaalvissers (...) ook het zeewater trotseren.
Met steeknetjes op zoek naar het grijze goud van de
Noordzee. Achteraf worden ze gekookt en verkocht.
Een delicatessen.

Neemmemeemagazine.be